

J. Urbančič

SLOVAN

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
UMETNOST:
IN PROSVETO

LETO XIII. - 1915. - ŠT. 1.

UREJA MILAN PUGELJ.

TISKA IN ZALAGA DRAGOTIN HRIBAR V LJUBLJANI.

VSEBINA.

Stava. Milan Pugelj	1	Kuhinja pri kraljici Pédaouque. Ana-	
Jesen leži nad vrtil. Pavel Golia	7	tole France. Prevel dr. V. Zupan	22
Pesem. Oton Župančič	8	Vijola. Fl. Golar	28
Ko so se razlili. Oton Župančič	8	Nočna pot. Fl. Golar	28
A. G. Matoš. Dr. Fr. Ilešič	9	Listek	29
Janovo. Vladimir Levstik	14	Književnost: Golar Florijan (Cvetko): „Kmečke	
Polnočno solnce. Fl. Golar	17	povesti“. Dr. Ivan Prijatelj: Janko Kersnik, njega	
Nasmeh po smrti. A. Funtek	18	delo in doba.. — Zapiski: † Davorin Jenko. Lite-	
Nočna melodija. Ignacij Gruden	18	rarna kronika. — Naše slike: Mikulaš Aleš:	
Anatole France. Dr. Vinko Zupan	19	Kmet in ulanec. (Umetniška priloga.) Ivan Hribarjev	
Jutranje zdravje. Fl. Golar	21	gaj, Srečko Magolič. Partija iz Železnikov, † Ivan	
		Grohar. Zima v Rusiji, Igor Grabar. Jesen, S. Magolič.	

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrť leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna
 ===== petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru. =====

Tiskarna Dragotina Hribarja v Ljubljani. — Urednik Milan Pugelj v Ljubljani.

Mikuláš Fleš: Kmet in ulanec.

Ivan Hribarjev gaj.

Srečko Magolič.

Stava.

Spisal Milan Pugelj.

Profesor Žitnik in geometer Pirnat, oba Toneta po imenu, sta praznovala svoj god. Pirnat je bil poročen nad eno leto z majhno, okroglo in temperamentno žensko, ki mu je prizadejala v družbah večkrat različne neprijetnosti. Butnilo ji je na lepem v glavo, da gleda mož za neznanko, ki sedi pri tretji mizi, ali da mu škili iz oči „grdo meseno poželjenje“, kadar hiti preko sobe zala mlada natarica, „kmečka butara“. Iz takih opazovanj se je razvilo kratko prerekanje in temu besedičenju je bil prikrit, tih in obsodbe poln ženski jok za petami. Taka situacija je vselej zoperna. Žena joče, mož sedi poleg, zaripljen od zadrege in jeze, ker ve, da se žena iz kaprice cmeri, a sosedje in še bolj sosede mu pošiljajo od vseh miz z očmi stroge ukore, češ, kaj jo mučiš, revo, sirovo rovtarsko teslo!

Oba — Žitnik in Pirnat — sta bila rojena istega leta, 1882. po Kristusu. Profesor je bil tiste vrste človek, ki rabi tik sebe nekoga, kogar na

vsi črti nadkriljuje. Če ga zbada, se nikoli ne naveliča prijaznih odzivov v obliki nedolžnega smeha, če modruje, lovi za njim sapo in besede in pritrjevalno in občudujoče kima, če obdelava bruno v prijateljevem očesu, pomaga na vso moč iskati še trsak in še smeti. Med sovrstniki je slabo natelet, a terno je zadel s tem, da se je spoprijateljil z gospodom geometrom Pirnatom.

Po kosilu — ob tri četrt na eno — prideta oba v kavarno. Ob oknu, mimo katerega teče široka cesta, si sedita nasproti, mešata z drobnimi žličicami kavo in jo pričneta počasi pokušati. Žitnik ima zlat nanosnik, je debel, visok in bled, Pirnat je za glavo manjši, nosi očala in skriva za svoja leta naravnost velik trebuh. Lica so rdeča in okrogla, kakor da bi ga kdo napihnil.

„Kaj pa ti je?“ se začudi Žitnik.

„Nič,“ se smeje že naprej Pirnat in v očeh se mu vidi, da pričakuje imenitne zafrkacije.

„Tvojo ženo sem srečal. Nekaj bleda hodi okrog. He, he... ti!“

Žitnik zapreti s prstom, a Pirnat se pripravlja, da prskne v smeh.

„Kaj,“ pravi, „kaj“ in oči so že mokre.

„Meni se vse tako zdi, da ti preobširno izrabljaš svoje zakonske postavbe. No, grdi človek, tudi temu pridemo v okom.“

Pirnat je rdeč in se smeje slastno in razkošno. Dolgo in dolgo se mu vali iz prsi mehko hahljanje, pri čemur zavija glas enkrat navzgor in drugič navzdol.

Toda treba je, da gremo na godovanje. Žitnik ima veliko stanovanje s štirimi sobami in slabo, starinsko pohištvo. Pri njem živi mati in sestra. Mati je stara sedemdeset let, sestra petdeset. Obe sta sivi, široki in čokati. Obiskov nimata radi, ker ni po sobah nikoli „vse dosti lepo“. Kosi oblek leže po posteljah, na stari zofi, na klavirju, ali vise tudi preko naslonjal nerodnih in težkih stolov. Ko stopita v sobo Pirnat in žena, skoči Žitnikova sestra k zofi, pred katero stoji miza, zgrabi kopo perila, ga nese v sosednjo sobo in ga vrže na posteljo.

„Vedno pospravljam,“ pravi, „pa ni nikoli pospravljeno.“

Pirnat in žena sedeta na zofo, sestra prinese krožnike, Žitnik temne steklenice vina, jemlje drugo za drugo med noge, stoji sredi sobe in jih odpira. Mati sedi tik peči in dremlje. Kadar počí zamašek, pogleda, se nasmehne in pravi:

„Ja, ja! Res je tako.“

Sestra postavi večerjo na mizo. Geometer reče uljudno:

„Ali ne boste prisedli, gospodična? In mamica?“

„Me smo že večerjale!“ Kima sestra. „Kar jejte!“

Od mize vzame stol in sede od druge strani peči.

Žitnik dviga krožnik z mesom in ponuja. Pirnatovka jemlje po malem, malo pokuša in prenehava.

„Menda ni dobro,“ reče prijazno sestra.

„Izvrstno, izvrstno,“ kima Pirnat in hitreje reže, nabada in vtika v usta.

Menijo se navadne stvari. Med tem zadrema tik peči še sestra. Z materjo sedita vsaka od ene strani, držita roke križem in spuščata počasi glave navzdol. Kadar zleze že mati čisto naprej, se sestra naenkrat dvigne in prične zopet obešati

glavo in lezti naprej. Ko gre Pirnat ven, se skloni Žitnik na desno k Pirnatovki in gleda njen vrat.

„Gospa Zina,“ pravi, „vi imate tako zamolklo-belo kožo, da mi je všeč kakor sam šment!“

„Oženite se,“ svetuje ona in se smeje prav po žensko, z veselimi očmi in nekoliko širokimi usti.

„Vi mi torej želite večno pogubljenje? Ugriznil bi vas!“

Pirnat odpre vrata, mati se prebudi, pogleda in se oglasi:

„Ja, ja... Res je tako!“

Vino je dobro in oživi družbico. Vsi trije so rdeči in oči se jim svetijo. Ko popijejo, gredo v gostilno. Izberejo si mizo v kotu — in Pirnatu se prične zbirati po čelu in sencih pot. To je znano znamenje, da se ga prijemlje pijanost. Pije hitreje, naroči si viržinko, vedno znova jo prižiga, jemlje iz ust in poizkuša peti. Zdi se mu tudi, da mu manjka klobuka. Gre ponj in ga posadi postrani na glavo. Karkoli pove Žitnik, naj bo veselo ali ne, pametno ali neumno, vsemu kima in se smeja. Za očala je prijel s potnimi prsti in zdaj ne čuti več, da gleda skozi meglo.

Tu se pripeti Žitniku nekaj nepričakovanega. Zina sedi v kotu ob steni, Pirnat tik nje, a Žitnik nasproti nje tako, da obrača hrbet po sobi. Pivcev ni v tej sobi več, iz prednje pa se sliši kvartanje. Včasih pride natakaraica, suha, postarna, pogleda na mizo in odide.

Zina sune naenkrat z nogo Žitnika, ki se skoro prestraši. Če bi bil Pirnat trezen, bi gotovo opazil, da se je nekaj zgodilo. Tako pa grize viržinko in brunda narodne pesmi drugo za drugo.

„A tako,“ gre Žitniku po glavi, „a tako!“ Sprijazni se naenkrat z dogodkom, pritisne z obema svojima stopaloma njeno in pazi, da je videti vse nad mizo naravno in v redu.

Plačajo in gredo. Zina na sredi, Žitnik na levi in Pirnat na desni. Držijo se vsi za roke. Pirnat omahuje, Žitnikova in Zinina roka se borita v žepu Žitnikove suknje, kakor bi šlo za žive in mrtve. Kazalec vije kazalec, palec tišči palec in drugi pomagajo, kolikor morejo. Zina se včasih skloni naprej: to je znak tega boja.

Zunaj je pomrznjeno, po strehah leži sneg, luči gore na redko in ljudi je malo. Tu in zopet tam prikleplje izvošček in kleplje s kljusetom, lučjo in kočijo naprej.

Pridejo pod Pirnatovo stanovanje. Pirnat sede v suknji na prag in takoj zaspi. Žena odklepa vrata, drega vanj z nogo in ga kliče.

„Vstani, Tone, takoj boš v postelji.“

Pirnat vstane in tiplje naprej. Zaradi varnosti gre po stopnicah spredaj. Popolna tema je. Žitnik tiplje z levo po naročju, z desno pa vjame Zinino roko in jo poljubljuje. Tako dobro mu je, sam sebi se zdi blag, širokodušen, poln neke ogromne, mile ljubezni.

Stanovanje jim odpre dekla.

Žitnik se hoče posloviti, a Zina ga pozove na čaj. Sklicuje se na želje svojega moža. Pirnat sedi na vznožju bližnje zakonske postelje in se trudi, da bi se držal po konci:

„Da,“ kima, „čaj... Treba je, kakor misliš... je treba!“

Žena počepne k njemu in mu prične sezu-vati čevlje. Pomaga mu sleči hlače in suktno in drugo.

„Lezi zdaj,“ mu veli, zadene ga in poljubi na lice.

„Sladko spančkaj, možek!“

„Je-ee“ — zagrči mož in diha globoko in počasi. In v spanju se mu dozdeva to-le:

II.

Za belo pogrnjeno mizo, ki stoji med vrati in steno, sedi nekoliko upognjen in močan moški nos. Ob desni in levi so ga objedli ogerci in skozi kožne luknjice je vdrl pot in ga vsega oblil. Sveti se zlasti od zgoraj navzdol in v špici od-seva luč, ki gori na mizi. Mogočno zapognjeni hrbet jaše zlat nanosnik in se ziblje svetel in lahek sem in tja. Nos sam kaže notranji zalet in zanos. Nosnice se neprenehoma gibljejo in širijo. Včasih se zgane celota, skrči se in zopet razprostre, kakor bi hotela potegniti vase zlasti malo bradico, ki sedi nasproti.

Bradica je nežna, smehljajoča in ima spodaj v sredi jamico, kjer se pripravlja in razvija smeh. Zdaj se nekaj skriva v mali senčici kakor črn pomislek, ali za trenotek je zopet vse jasno in smeh sije v gospoda soseda kakor solnce.

Nos išče roko bradice, in ko jo najde, jo nese k sebi in se maže ob njo mehak in masten. Pirnata zatišči nekaj v srcu, prepričan je za hip, da bi moral vstati in reči nekaj silovito važnega, ali že hip nato se zave, da sta pred njim samo nos in bradica in da tema dvema ni pripisovati hudih dejanj.

„Sedi bliže,“ poje nos, „tako lepa si kakor rožmarin ali roženkravt in rad te imam, da mi sam Bog pomagaj.“

„To mi je všeč,“ se smehlja bradica s svojo jamico, „in samo tega želim, da bi ne imela v svoji ljubezni preveč družic. Zakaj, čeprav imam že moža, vendar sem še prav lahko ljubosumna, kadar dobim ljubčka.“

Nos dene desno roko na srce in vzdigne levo visoko v zrak. Vstane, sproži desno koleno in poklekne.

„Prisezam ti, da se bo začela prej sukati zemlja v nasprotno stran, kakor bom mislil na to, da bi kdaj prelomil najino lepo razmerje. Prosim te, prisezi tudi ti!“

Jamico bradice poplavi senca in vidi se ji, da še davno ni tako zgubljena zakonska žena, kakor bi se nemara marsikomu po krivem dozdevalo. Ozre se po postelji, kjer smrči geometer. Zgleda se milo vanj in vzdahne. To vse natančno zapazi nos, zavihra z nosnicami, skrči se in zopet zanosno raztegne in reče modro in obenem zaničljivo:

„Poglej ga, preljuba, kako je pozabil na sebe samega in se napil do nezavesti. Spomni se, kako si ga vlekla po cesti, kako je visel ob tebi in tepel okoli sebe z rokami, kot da bi ne bile njegove. Kako grdo je gledal, domisli se, samo z belino svojih oči! Kako je bil okoli ust slinast in ostuden, in če se spomnim, da si ga poljubila na lice, ko je padel v posteljo kakor okoren hlod, se mi zdi, da bi skoro ne mogel več poljubiti teh tvojih rdečih ust.“

Bradica takoj nastavi svojo ustnico, da se prepriča, ali je misel nosova resna, ali je izrečena samo s tem namenom, da bi se lepše prilegle besede srcu in ušesu. Senca iz njene jamice izgine, vsa je jasna in solnčna.

Nos se skloni, ne da bi se obotavljal, in se pritisne k njej.

Pirnata tišči še huje v srcu in zaradi tega ima težko sapo in hrči, da je groza. Po ušesih mu buči kakor klic sodnega dne: „Vstani, vstani, vstani!“ A on ne more, ker leži kakor zvezan in zaklet.

„Reci mi torej, da bo najina ljubezen definitivno sklenjena,“ vzpodbuja nos.

„Bojim se,“ stavi bradica nežen pomislek, „da bi me bolela vest. Me ženske imamo strašno občutljivo vest, in zato boli tisto, kar zakrivimo, najbolj nas same.“

„Motiš se, nemogoče, izključeno!“ zavihra nos po zraku in odločno odmaje in zanika. „Ni posode ne v nebesih ne na zemlji, ki bi mogla

in znala toliko skriti in skrivati v sebi kakor žensko srce. Če pričneš z vneto razmerje z menoj, se boš prepričala sama o veliki resničnosti mojih besed. Povem naprej, da ti bo igrača občevati poleg mene enako ljubeznivo s svojim možem. Poznam ženske in cenim visoko njihovo nadnaravno zmožnost, prilagoditi se v istem času najrazličnejšim položajem.“

„On se mi smili,“ pravi bradica. „Glejte, zdaj vidim, da ga imam zares rada.“

„Če se zapleteš v razmerje z menoj,“ modruje nos in maje nanosnik, „se ti bo še večkrat ponudila prilika k enakim in morda še hujšim občutkom. Med slastmi življenja je eden prvih naukov izprememba. Kako nebeško je, ako ima človek doma nekaj drugega in nekje drugje zopet nekaj drugega. Ko se veseli doma, misli z milino in slastjo drugam, in ko se veseli drugje, misli z vso svojo dušo in duševno toploto na dom. Tako, glej, je na vse strani blag in pravičen.“

Zdaj je nos opazil, da je trenotek ugoden. Bradica se je obrnila nalahko postrani, smeh v jamici je dobil pol prijazen in pol bolesten izraz, vse je kazalo, da se je odprlo vroče žensko srce, da so besede dosegle, kar so nameravale. Da je vse to nos opazil, je že zapisano. Zadovoljno je stisnil kožo proti špici v gube, razprl je nosnici in zasijal v mnogo bolj domači maščobi, kakor se je svetil do takrat. Nanosnik je razjahal; pero se je stisnilo, in padel je tiho na preprogo. Nos je raztegnil roke, se oklenil polnega životka bradice, jo dvignil, pri čemur je nekoliko tudi ona sodelovala, in jo posadil na kolena.

Pirnatu pa je hotelo počiti srce. Tisti angel, o katerem je pisano, da stoji pred paradížem in nažene z ognjenim mečem vsakega zemljana, ki se bliža, se mu je videlo, da stoji tik njegove postelje in strašno kaže svoj krvavoognjeni meč.

„Tu je,“ pravi zvočno angel, „primi, Pirnat, zagrabi, izkaži se, da imaš besedo v hiši, da si mož!“

„Jaz spim, proketo spanje spim,“ želi reči Pirnat, ali samo srce mu hoče počiti, iz ust pa ne spravi drugega, kakor še hujše smrčanje.

„Evo ti meč,“ govori ponosno angel.

„Mahni, mahni, kar moreš mahni!“ hoče zaklicati Pirnat, in angel, ki je duh, vidi tudi besedo, zapisano v duši in neizgovorjeno z usti in jezikom. Zato razume zakonskega trpina in odgovorí.

„Poetje so me že dostikrat postavili na mesta, kjer naj bi branil pot do njihovih ljubíc. Ali pravici na ljubo bodi ob tej priliki rečeno, da mi ne gre oblast drugod, nego pred paradížem. Evo, ná, posodim ti meč, ker vidim, da se ti godi vnebovpijoča krivica.“

„Daj sem, daj! Obema hočem odsekati glave!“

Ali Pirnat spi globoko in trdno in ganiti se ne more, kakor bi ležal nad njim hrib.

III.

Ko je Pirnat odprl drugo jutro oči, je sedela žena pri oknu. Soba je bila svetla in urejena, samo njegova postelja je bila poležana in razdrta. Rjuho je bil zvil in izpod odeje je visela na tla kakor debela bela vrv.

Žena je takoj opazila, da je pogledal:

„Maček,“ je rekla, „kaj ne?“

Mož je zamižal, kakor bi strašno trpel. Dejal je:

„In ta nemarni okus, ki ga imam v ustih!“

Nekaj časa se je krčevito pretegoval, potem je vstal, izdril srajco izza pasa in jo vrgel po postelji. V samih spodnjih hlačah je racal počasi k umivalniku in si zavezal okrog pasa brisačo. Lasje so mu štrleli na vse strani, oči je imel krvave, a obraz blede kakor nekoliko zarjavela mast. Sklonil se je nad skledo, prijel vrč, ga dvignil nad glavo in si ulil na teme vode. Ker mu je pri tem trepetala roka, je poklical ženo.

„Zina, prosim te, ulivaj ti!“

Žena je pričela oblivati glavo nad tilnikom.

„Prosim te, ulivaj tako, da bo curek močan.

Tak pritisk mi ugaja.“

Senca je z rokami sam oplakoval in prskal predse, da je škropilo po zrcalu in steni. Usta je umil z odolom, zobe s kalodontom in dolgo grgral in pljuval. Za zajutrek ni bilo doma ničesar primernega. Žena je naštevala kavo, čaj in čokolado. Odmajal je z glavo, se oblekel in šel v gostilno. S stopnic se je vrnil in zaklical v kuhinjo:

„Prosim te, preskrbi mi tiste male, zelene kumarice!“

V gostilni je naročil golaž in pivo. Ko je srebral počasi in z užitkom drugi vrček ter gledal pri tem v strop, ne da bi vpošteval goste, ki so sedeli in kramljali pri drugih mizah, mu je nenkrat bušila v glavo misel, nenadna in silovita misel. Vrček je držal na ustnicah, glavo je na-

gibal nazaj, a požiral ni več. Nekaj mu je zagorelo pred očmi, kakor da ga je kdo udaril in bi se mu prikazale iskre. Vrček je postavil na mizo, se naslonil na rob, iztegnil nevede kazalec, zamahnil ž njim pred obrazom in ga nesel k ustnicam.

„To, kar se mi je sanjalo, to niso bile sanje...“

Prenehal je in še enkrat vsekal s kazalcem.

„To je bila prokleta, grda, resnica!“

Nenadoma je nekako upadel, kakor bi ga kdo pretepel. Roke je obesil ob stolu, glavo je nagnil po strani, in ljudje so ga pozorno gledali. Morda mu je slabo?

Naenkrat je udaril z mesnato dlanjo po mizi, da je odskočila posodica za sol in poper, in zakričal:

„Plačam!“

Groš napitnine je vrgel po mizi in segel po suknji.

„Prosim, prosim,“ je stregla natararica in mu hotela držati suknjo.

„Kaj me prosite?“ je renčal on. „Jaz vas tudi nič ne prosim! Pojdite k vragu!“

Pokril je klobuk, se štorcljaje opiral na palico in trdo odšel. Hitel je po ulici in misli so mu kopitljale po glavi kakor konji. Pred sabo je imel nepretrgoma Žitnika, iztezal je roke, krčil pesti, suval s palico ob tlak in bilo mu je, kot da bi moral v tistem hipu zakričati:

„Tu imaš batino, pes, tu imaš drugo batino, pes, tu imaš tretjo batino, pes!“

Ali pod čelom se je zbiralo nekaj svinčenege, strogo preišljenega in svetovalo:

„Le mirno, le mirno! Hladna kri, ta velja!“

In od srca gor je puhtelo in vršalo nekaj kakor goreča lava:

„Starem te, pomandram te, stopim ti na glavo, zmečkam te s petami kakor podgano, grdoba nesramna!“

In zopet se je javilo svetovanje za čelom:

„Prijateljska beseda... ta zaščemi, ta za-peče, ta vžge v dušo, kakor bi pritisnil na golo kožo rdeče železo.“

Nevede kdaj je prišel v vežo hiše, kjer je stanoval v prvem nadstropju Žitnik. Letel je po stopnicah kakor čokat ptič, hrupno pozvonil in šel v predsobi mimo žensk, ne da bi zinil besedo.

„Razbijaj vrata, lomi, udrihaj,“ mu je sikalo v srcu, a v glavi je svetovalo:

„Očitek prijatelja prijatelju je bolj grenak kakor pelin in reže bolj kakor britev. Vzdrži se, bodi mož!“

Žitnik je sedel za mizo, imel pred sabo odprte bukve in se nasmejal.

„Bravo, dobrodošel, prijatelj!“

Vstal je, ali v smehu se je poznalo, da ni popolnoma miren.

„Sedi,“ je rekel zamolklo Pirnat, stal v odpeti suknji pred mizo in prekrižal roke na hrbtu.

„Ali zato,“ je dejal Žitnik, „da me boš laglje prepričal?“

Bil je bled, smejal se ni več in videlo se je, da ne bo kos položaju.

„Ti si zlorabil najsvetejše, kar imam na svetu,“ se je glasil prvi bridki stavek neprijetnega pomenka.

„Prijateljstvo?“

„Ne prijateljstva, temveč mojo ženo!“

Žitnik je bil že na tem, da popolnoma omaga in podleže, a mirne besede Pirnatove so stvar zasukale. Naenkrat je vstal in dejal:

„Zdaj pa ti sedi, da te jaz laglje prepričam. Tvojega najsvetejšega jaz nisem zlorabil. Malo v rožicah sem bil, pa sem jo parkrat poljubil. Zakaj se pa napiješ kakor mrcina?“

Pirnata je obšlo popolnoma novo čustvo. Sklonil je glavo in se globoko zamislil.

„Ne bom govoril več o tej stvar s teboj,“ je sklenil čez dolgo časa in važno dodal: „Opravim ž njo!“

Odšel je brez slovesa, in ko je stopal po stopnicah navzdol, je šepetal predse, iztegal roke in krčil pesti:

„To je ženska brezstidnost, da, ženska brezstidnost! On jo je parkrat poljubil, in tega je ona kriva! Zakaj nikoli ne more reči moški, da je poljubil žensko, če ni bila ženska voljna, da jo je poljubil!“

Dasi so mu krenile misli popolnoma na novo plat, vendar so ostali divji in goreči izpahi čustev, ki so se zbirali v srcu, povsem isti. Butalo mu je v glavo in lizalo njegovo strašno rano z ognjenim jezikom:

„Zdrobim te v solnčni prah, žena, krvavo srce ti potegnem iz prsi, hej, propalica!“

A v glavi je mirila zopet tiha misel:

„Ne razburjaj se, ne razburjaj se! Čim boljši si ji bil, tem huje zgrabi njene prsi mirna beseda!“

In lava jeze, ki je bruhala iz prsi, je šumela:

„Prokleta... tudi za nazaj! Prokleta bodi, žena, notri od svojega rojstva pa tja do svoje smrti! Pogini, brezvestnica!“

Po teh stavkih je Pirnat tako stisnil svojo palico, da bi se bila gotovo zdrobila, če bi ne bila iz tako trdega lesa.

Dospel je v vežo hiše, kjer je stanoval, in obstal pred stopnicami. Obšlo ga je trpljenje, vzela je z glave klobuk, potegnil iz žepa robec in si obrisal potno čelo. Zagledal se je v viseči strop pred stopnicami in zavzdihnil in zašepetal:

„Dodeli mi, o Bog, da se bom mogel državati!“

Počasi in zasopljen je prišel v stanovanje. Dekli je rekel:

„Pokličite mojo gospo!“

Zina je prišla — debelušna, zdrava.

„Ugaja mi!“ mu je šinilo po lobanji. „To je strahota!...“

„Sedi,“ je ukazal na glas.

„Misliš, da sem gluha, če stojim?!“

Šla je do okna, se nanje oprla in gledala po sobi.

Pirnat je slekel suknjo, jo vrgel na posteljo in za njo še klobuk in palico. Nato je segel od obeh strani v lase in si jih popravil kakor kak skladatelj. Pogledal je ženo in rekel:

„Izgovora tukaj ni! Tako je in nič drugače! Ti si prelomila zakonsko zvestobo!“

„Komu?“

„Meni!“

Pirnat je zakrivil palce v pesti in pritisnil z drugimi prsti silovito nanje. Po lobanji mu je polzelo kakor mlačna voda:

„Le mirno, le mirno! Pokaži, da si nad položajem!“

In rekel je glasno naprej:

„Minulo noč si ljubimkala z mojim bivšim prijateljem, gospodom profesorjem Antonom Žitnikom!“

Žena je odprla usta, a on je pokazal na svoja usta in vanjo in zapretel s kazalcem:

„Ne odpiraj jih! Zapri!...“

Besede, ki jih je rekel nadalje, je izgovarjal tako, kakor bi bil vsak zlog samostojna in krepko-naglašena beseda:

„Moj bivši prijatelj, gospod profesor Anton Žitnik mi je izjavil doslovno, da te je parkrat poljubil!“

Zadnji zlog je bil za uho strašen. „I“ je bil zavaljen in debel in trd kakor grča. Letel je po sobi kakor bi zalučil kdo tvalo.

Žena pa je vnovič odprla usta, pokazala zdrave, male bele zobe in se na ves glas zasmejala. In hihitala in hehetala in hahatala je naprej, da ni bilo kraja ne konca. In ta smeh je bil tako prostodušen in tako naraven, da bi eventualno le najboljši poznavalec žensk mogel v njem najti trohico ponarejenosti. Pirnat ni poznal žensk in je ni našel.

„Torej ti si se dal nalagati,“ so bile prve besede, ki jih je spravila Zina med krohotom iz ust. Znova se je pričelo hihitanje, hehetanje in hahatanje in čez dolgo se je vrstilo zopet nekaj besed:

„Stavila sva in jaz sem izgubila stavo.“

„Kaj sta stavila?“

„Da ti bo rekel: trikrat sem jo poljubil — in ti boš verjel, to je njegova stava. Da ti bo rekel: trikrat sem jo poljubil — in ti ne boš verjel, to je moja stava! Izgubila sem... Tone, ti si strašna neroda, sam Bog se te usmili!“

Pirnat je šel iz sobe. Stopil je na hodnik, vtaknil roke v žep in ogledoval pokrajino. Čutil je, da ga je glava nehala boleti. Vrnil se je v sobo in vprašal:

„Zakaj sta pa stavila?“

„Za klobuke! Če jaz dobim stavo, mi kupi on klobuk, če jo on dobi, ga kupim pa jaz njemu! Kakšne pa že nosi?“

Pirnat se namuzne in mrmra:

„Pravzaprav... kratkočasno...“

Po kosilu je vstajal in zopet sedal na sofo. Poznalo se je, da se neprijetno počuti. Zašel je naenkrat iz navadnega reda in vsled tega je nervozen. Zdaj bo ena in ob takem času sta vedno z Žitnikom že v kavarni.

Žena je sedla za pisalno mizo, vzela njegovo vizitnico in pisala. Ko je končala, je čitala, izbrala med popirji v predalu kuverto, vtaknila vanjo karto in jo hotela osliniti. Naenkrat je obmirovala in rekla:

„Ti bi tako odprl. Rajši zdaj prečitaj! Pisala sem Žitniku, da je dobil stavo. Ná... beri! Vidim, da mi nič ne zaupaš!“

„Ne bodi smešna!“

„No, potem bom to pismo zaprla in ti mi daš besedo, da ga ne odpreš!“

„Velja!“

„Ali je sploh kaj takega dandanes še mogoče?“

Pirnat se je zavzel in zahteval kljubovaje :

„Zdaj moraš pismo zapreti!“

„Dobro!“

Zina je oslinila, položila na mizo in podrgnila s pestjo.

„Evo ti!“

Pirnat je del v žep, oblekel suknjo in šel v kavarno.

IV.

Teden dni pozneje je srečal Žitnik Zino na cesti. Bila je črno oblečena, prijetno rdeča od mraza, okrogla in živa, da je življenje iz nje kar sijalo. Po jarkih je ležal sneg, a trotoarji so bili suhi in mrzli. Ljudem, ki so hodili po ulicah, se je videlo, da jih zebe. Moški so nosili ovratnike sukenj po koncu, a ženske so gorele v lica kakor bi jih bilo česa sram.

Zina je obstala, prestopala živahno z noge na nogo, se sukala zdaj proti levi in zdaj proti desni, kimala in se smehljala :

„No, lepa reč! Celo večnost te že ni blizu!“

„Dela polne roke, skrbi polna glava, na ramah peza življenja,“ je zložno našteval Žitnik.

„Eh, lenuh si, strašen lenuh! Še živeti se ti ne ljubi.“

„To ni res! Saj vse zapijem in zajem. Take korajže nimam kakor ti. Zadnjič na primer tista karta! Mene je obšla zona. Mož mi jo prinese, in ti pišeš na njej, kako si ga nalagala! Kje je moj klobuk, haha?“

„Doma!“

„Neverjetno!“

„Pirnat ti ga je kupil! Jaz že mislim, da ti bo všeč. Pridi ponj, misliš, da ga bom za tabo nosila?!“

„Pojdiva malo tod!“

Šla sta nekaj časa tiho naprej, Zina je pogledala večkrat od strani nanj. Smejala se je in oči so se ji iskrole.

„Kaj pa v šoli?“

„Nič“, je bleknil.

„Ali si kdaj sam — v pisarni?“

„Ne! Še nisem ravnatelj!“

„In doma imaš tudi . . . dva keruba! Kakor te človek obrača, ni nič s teboj!“

Prišla sta do branjev.

„Vsaj kupi mi kaj!“

„Kar izbiraj!“

„Ti pokaži svoje kavalirstvo!“

Obstala sta pred velikim šotorom. Pirnat je zagledal venec fig, se zasmejal in segel po največjem.

„To-le ti poklanjam!“

Zina je vzela zavitek, ga stlačila v muf in se smejala; ali smehu se je poznala rahla užaljenost in jeza. Ob slovesu se ni mogla vzdržati in poizkusila je povedati, kar je mogla prijazno:

„Hvala za ta — simbol. Prav za prav, veš, bi ga bila morala jaz tebi pokloniti.“

Odšla je naglo in iskro, in Žitnik se je ozrl in gledal za njo.

„Lahko bi jo imel“, si je govoril v mislih.

„Mož bi mi ne bil v napoto . . .“

Obrnil se je počasi, šel naprej in mislil dalje:

„Časa nimaš, kje bi ga vzel še za njo?! Zjutraj se vrste uradne ure, popoldne zopet uradne ure. Po kosilu si potreben kavarne, po večerji gostilne; če ti še kje kaka ura preostaja, jo rabiš za sorodstvo! Koliko je življenja na tem svetu! Kako smo leni . . . kako malo se nam ljubi živeti!“

Stopil je v trafiko in se popolnoma zatopil v to, da si izbere res najboljše portorike.

Jesen leži nad vrta.

Jesen leži nad vrta.

Samota. Molk. Puščoba.

Blaten spomin. Prihodnja zloba. —

Grobovi so odprti.

Ne straši se, popotnik,

in po skrivnosti zadnji sezi!

Nihče ti ni bil še dobrotnik,

sam bodi si, pa leži, leži — —

Pavel Golia.

Pesem.

Pesem preplašena, ptica za gajem skrita...
znamenja temna hitijo vrhu zenita:
preko neba oblakov mračno brodovje
trudno veslá – odkod, v katero domovje,
kje so pristani, kdaj sidra spusté se na dnò?

Misli gredó za oblaki brez konca, brez konca
po oceanu visokem brez solnca, brez solnca –
kam, povej, in zakaj in čemu vse to?
kje je ukaz, da goni vas to pot,
kdo je brezplodni vožnji brezupni gospod?

Vse obstrmelo, vse zgnetlo se v hipni zmešnjavi,
zvegana vojska pred steno nevidno se vstavi,
kljuni se pnó, majó se boki, in zdaj
mračno brodovje krenilo je nazaj...
Ptica za gajem, bratje, več pela ne bo:
trudne nazaj karavane brez konca, brez konca gredó.

Oton Župančič.

Ko so se razlili...

Ko so se razlili iz božjega srca svetovi,
kot rimske ceste, žareče reke ljubezni,
objemajoče s svetlobo vse prostranstvo,
jaz sem bil zraven.

In harmonija je plula v njih valovanju,
z utripom srca višnjega v skladnem ritmu,
vsa mnogoličnost zlita v soglasno ubranost,
jaz sem jo slušal.

Moj duh je plaval nad katarakti življenja,
nad brezni smrti po mavricah je hodil,
in čez močvirja, kjer potnika vešča moti,
je videl cesto.

In brez strahu se pogreznil je v globočine,
in iz prepada, kjer tebe čaka blaznost,
si je utrgal in ti prinesel rožo
skrivnosti polno.

Oton Župančič.

Partija iz Železnikov.

† Ivan Grohar.

A. G. Matoš.

Spisal dr. Fr. Ilešič.

Matoš je rojen v petek, trinajstega (junija 1873), a datum njegove smrti je neznan, — tako je končal A. G. Matoš svojo avtobiografijo, ki je dodana njegovi knjigi „Pečalba“, izišli l. 1913., a zdaj je tudi to že znano, zakaj Matoš je umrl 17. marca 1914, štirideset let star.

Bil je književnik, pa ne tak, ki sedi kakor v zaporu ves dan v sobi, obrača knjige in piše kritike, niti tak, ki čerpa iz sebe lirske pesmi, ki pa izginejo v luči solnca, ker se niso rodile pod njo, ampak tak, ki leta nemirno po svetu, ugrabi lepoto tam, grdobo tu, posluša muziko in se pobije z anarhistom, se zaljubi v pejsaž in zagleda v močno prošlost, flanira po mestu in se krega v kavarni.

Dà, v kavarni! Enkrat sem prav za prav samo govoril z njim, oziroma je on govoril v moji družbi. Bilo je to morda l. 1912., mrzlega

februarskega (ali novembrskega?) dne na voglu „Obzora“ v Zagrebu. L... in M... in jaz smo se slučajno našli, pa pride Matoš, Matoš s kostnatimi lici in južnimi očmi, ter vpraša: „Ali sem ga močno?“ Gledal je prestrašeno in kakor obupan je čakal odgovor. Prejšnjo noč je namreč oklofotal v kavarni kavarnarja — „kukavičja vročina!“ — in bal se je zdaj, da bi se mu vsled tega junaštva ne dala „sposobnost“ za učitelja francosčine na mestnih šolah zagrebških. Brez eksistence, se je bil podvrgel izpitu oziroma ponudila se mu je prilika za izpit — a zdaj ta klofuta...!

Ne vem, kako se je sicer kaj ravnal Matoš s svojimi prijatelji, a to je gotovo, da se je, kdor je z njim delil literarni mejdan, izpostavil sarkazmu cele njegove Evrope.

In prilika za mejdan je bila brž dana. Zakaj A. G. M. — to je bila šifra Antona Gustava

Matoša — je pisal članke, ne le v sarajevski Hörmanovi „Nadi“ in v „Savremeniku“, ampak tudi v dnevnikih, kjer se bje dan na dan in vsakdanji boj.

Napisal je bil pač tudi tri knjige pripovedek: „Iverje“, „Novo iverje“, „Umorne priče“, a publika ga je mnogo bolj poznala kot esēista, ki je izdal: „Oglede“, „Vidike in puteve“, „Naše ljudi i krajeve“ in pisal v „Obzoru“ listke, pravo zmes poezije, dosetljivosti in literarne načitanosti. (Sredi Bog ve kake zveze si mogel najti nenadno tudi svoje grešno ime!).

„Dninarskega“ porekla je tudi ta zadnja malone postumna njegova knjiga, naslovljena „Pečalba“, t. j., dnina, ki obsega članke in esēje, pisane v novinarski službi.

„Dninar“ Matoš je bil nasprotniku tem neprijetnejši, ker je imel zveze po delih sveta, koder mi običajno nismo prav nič informirani, zlasti na Francoskem, v tej svoji drugi domovini. Nemški avtorji, ki bi se mi z njimi lahko branili, so pa pri njem zadnja instanca. Omenja v „Pečalbi“ pač kakih sedem nemških pisateljev — nobenega modernega beletrista — a poleg teh kakih dvajset angleških in severoameriških, deset Italijanov, a celo vrsto Francozov, nekako štiri-deset; zdi se, da posebno čuje „liro, ki je na vseh hribih francoskih“ (113).“

Celo pisano vrsto avtorjev nam torej navaja v tej eni svoji knjigi, a večinoma jih le imenuje,

*) Navaja 1. Nemce: Nietzsche (35, 103, 110, 141, 163), Goethe (37, 85, 109, 110), Heine (37, 141, 145), Kant enkrat, Schopenhauer (94, 147, 163), Winkelmann (132), Jean Paul (145), Herder (172) — največkrat Nietzscheja in Goetheja. Nietzsche mu je „budilec starih pomladnih bogov“ in pevec himne energiji, Goethe pa flanēr skozi vse civilizacije in vse ideale, ki je harmonski umrl, ker je videl, da sta etični in estetski ideal isto; Schopenhauer je mrk, a inteligenten mislec, Jean Paul ima ledeno melanholijo. — 2. Izmed Skandinavcev navaja Ibsena (85) in Knuta Hamsuna (85). — 3. Izmed Italijanov: Boccaccio (36), Petrarca (38), Prezzolini in Marinetti (56), Dante (83, 85, 96), Leopardi (108), Goldoni (126), Leonardi (163), D'Annunzio (163, 173), Machiavelli (170, 171). O Boccacciu vpraša: „Ima li koga, tko je opjeval proletnu snagu kao B.?“ Marinettijev futurizem očividno smeši. Leopardi mu je raztužen, D'Annunzio pesnik energije. 4. Angleži: Byron (76, 85, 108, 123, 135, 141, 170), Shakespeare (85, 126, 138), Locke (92), Carlyle (94, 109), Milton (108), Dickens (109), Kipling (163, 173), Wilde (141), Ruskin (141), Shelley (35, 85, 143), Gibbon (54), Keats (131). — Severoameriški pisatelji: Whitman, Poe, dva Hawthorna, Buritt, Twain, Longfellow, Irving. Posebno draga sta mu Shelley (1729—1822), „cvetna duša, pesnik divne ‚Prepe-lice‘ in Keats (1795—1821): „Kako da se odredi vrijednost

kakor v potrdilo svojih besed ali označbo stvari — vendar tudi te kratke njegove pripombe kažejo, da jih pozna, te svoje svedoke; ko bi jih le tudi njegovi čitatelji poznali, da bi mu eventualno mogli parirati!*)

Kaj nam pa torej prav za prav donaša naš dninar v svoji „Pečalbi“?

Zapadel je Matoš v „Rdeča gnezda“ ruskih anarhistov v Ženevi, v kavarne in jazbine pariških apašev, ki nosijo navadno rdeče pasove in dolge šale okoli vratu, imel je z njimi težke spopade in se pajdašil z nemškimi, španjolskimi fakini itd. Med prve vzroke zločina šteje prostitucijo. „U Parizu ima na stotine tisuća prostitutkinja, a gotovo vsaka hrani i oda zla brani po jednog rufijana, od kojih je svaki gotov na sve... Moral državni često je krvava negacija svakog morala.“ Bajе 50% zločincev ostane nekaznovanih... — „Pariska kronika“: v neplačani sobici apanaškega predmestja je strašno gladoval; rešil ga je lonec plave Žanete Sevi iz Bretanje, zlate kakor cekin. Dasi je bila velika grešnica, bo prosil zanjo na sodnji dan. — „Zeleni demon“ je alkohol: v pijanosti je nekoč pisateljev prijatelj hotel za stavo ponoči deti ženski alegoriji nad Preradovićevim grobom svoj cilindar na glavo in venec luka okoli vrata; pa groza, kakor da je ugledal na židovskem pokopališču odprto grobnico in pokojnega komičarja v njej na trebuh obrnjenega! Drugič je na Dunaju pijan zlezal v kanal, ki so

Keatsova stiha!* Byronova romantika se mu zdi preveč teatralna, a Shakespeare mu flanira skozi vse duše in značaje. — 5. Francozi: Rousseau (13, 72, 109, 143), Maeterlinck (37), Montesquien (54), Verlaine (71, 85, 112), Flaubert (76, 94; 109), Renan (85, 87, 94, 111, 132, 134), Chateaubriand (85, 87), Lotti (85), Maupassant (85, 109), Balzac (85, 86, 109, 163), Saint Simon (85), Hugo (85, 109), Beaumarchais (86), Musset (86, 126), Baudelaire (86, 88, 103, 132, 143), Fénelon (87), Bossuet (87), Lacordaire (87), Delacroix (88, 141), Saint-Beuve (88), Leconte de Lisle (88), Goncourt (94), Mallarmé (94, 134), Gautier (103), Mirabeau (108), Merimée (109), Zola (109), Stendhal (109, 163), Voltaire (109, 127), Pascal (112), Schribe (122), Racine (126), Molière (126, 163), Marivaux (126), Taine (163), Barrès (173), Malebranche (36), Moreau (138), — Descartes (36, 172), Huismans Yoris K. (112), r. 1848, bizaren realist, pozneje mistik.

*) Na pr. Anglež Ruskin, umetniški kritik, glasitelj praerafaelizma (1819—1900); Shelley, ideal. filozof in pesnik (1792—1822), ki je imel vpliv na moderno poezijo; Keats od 1795—1821, Kipling Rudyard, r. 1865; Gibbon, angleški zgodovinar 1737—1794. Imena se izgovarjajo: Réskin, Šeli, Kits, Gibn. — Severoamerikanci: Edg. Poe 1809—1849, dva Hawthorna: 1804—1864; * 1846; Buritt, socialni reformator 1810—1879. Imena se izgovarjajo: Po, Haotsern, Berit.

ga delali, pa zaran ni vedel, na katero stran naj gre — da pride k delavcem, ne v stranišča! — V „Mojih zatvorih“ opisuje zlasti svoj zapor v Mitrovici in Petrovaradinu, kjer je bil zaprt kot dezertér. — „Proljetna časkanja“ je koserija o pomladi, kjer se izprepletajo razne dežele in razni časi v lepoti cvetja. — „Bog uzkrsa“ je aforistično razglabljanje o Vstajenju in morali. — „Zagreb i Zagrebi“ je karakterizacija današnjega Zagreba, odnosno njega delov, kakor so nastali: Griča z narodno aristokratsko tradicijo, Kaptola s cerkveno silo in cerkvenim bogatstvom, Dolnjega Grada z novo trgovino in prometom. Pa ves ta današnji Zagreb je mesto tujih vplivov, kjer Hrvati služijo le kot činovniki, duhovniki, vojaki in delavci. Pravi novi in bodoči Zagreb je zavedna hrvatska demokracija zagrebška. — „Martin iz Zagreba, Martin u Zagreb“ (znana poslovice obrnjena: Martin v Zagreb, Martin iz Zagreba, t. j., nič mu ni pomagalo, vedno je isti) je vseskozi humoreska, humoreska smešnih, a nekoliko grobih prizorov, obenem persiflaža „futuristične umetnosti“, in „koristne“ znanosti ter madžarsko-hrvatskega posestrimstva. — „Kafanske variacije“ so vrsta izredno smešnih kavarnskih situacij, z odlično karakterizacijo tipičnih ljudi, na pr. kibica v kavarni ali junakoviča, ki zatrjuje in dokazuje, kako je vsa hrabrost le stvar vežbe; ali koleričnega stotnika, ki namaka pero v kavo namesto v tinto in se pri tem silno ljuti na druge itd. — „Ladanijske večeri“ so apoteoza hrvatskega pejzaža, pisana z bogatim jezikovnim zakladom, bujno fantazijo in s širokimi kulturnimi pogledi. — „Nokturno“ je baladna poezija o ponočnem metulju, ki je ostavil svoj stari kraljevski vrt, da zaigra v svet in daljino, pa z višin med zvezdami in morjem ugleda pošast, čudo na vodi, hišo človeško, razsvetljeno — pade in človeški korak ga zmrvi. — „Flanerija“ je kôzerija o flaniranju, o brezbriznem šetanju brez cilja, o ležernem „demokratskem“ kretanju v fizičnem ali duševnem svetu. Sokrat je največji flanér stare Helade; umetnost, poezija je veličastno flaniranje, imaginarno potovanje, a najplodovitejša ter zato najidealnejša flanerija je Pariz, poln tradicije in najčistejšega modernizma, rafinovane aristokracije in inteligentne demokracije, Pariz, kjer je bila Matošu flanerija od njegovega stanovanja do Luxembourgga (niti 10 minut hoda) lepša in poučnejša od pota skozi vso vsiljivo Budimpešto. — „Društvenost“ je duhovita kôzerija o tem, kdaj in kje nastaja v narodih „družba“-

Le monde: inteligencija, žena in denar jo ustvarjajo v koncentriranih narodih. Hrvati so imeli društvenost pod starimi krovi Gjalskega in v Zagrebu Stanka Vraza in Šenoinih opisov, a to društvo je umrlo, novo šele nastaja. — „Usidjelica“ (Usedelica, „stara devica“, ki je obsedela) je dobra karakterizacija nesrečnice, ki je med vsemi ženskami edina žrtva, „poezija rdeče in blede jeseni, poezija suhega cvetja, suhega listja in osušenih src; njenemu konservativnemu devištvu se emancipacija smeje“; kakor pesnik, je gost na tem svetu. — „Ukradeni snovi“ je gostobesedna apoteoza Monne Lise, ki je iz pariškega Louvra bila ukradena. — „Tolstoj“ je eséistična označba velikega Rusa, ki „nadkriljuje vse pisatelje prošlega veka, ki s „homerskim epskim svojim darom“ v čitatelju budi iluzijo, kakor da „kraj nas mirno in veličajno teče život kao golema ruska rijeka Volga“. — „Devica Orleanska“ je nastala, ko so to spašiteljico Francoske proglasili za blaženo. Pisatelju je Devica Orleanska zemlja, pejzaž, selo in vas. „Dok ondašnja intelektualna i vojnička Francuska nije znala, što da počne, šuma i seoska zvona naučiše Djevicu, kako se oslobadja domovina.“ — „Biti ili ne biti...“: to je označba pokojnega gledališkega igralca Fijana, „epizode v umiranju starega Zagreba“. Enako presoja „Lady Šram“, ki je do svoje 25-letnice — umrla je kmalu nato, pred kakimi 3 leti — igrala 272 ulog in nastopila 1070 krat, a prave svoje vloge ni igrala, ker ni komada, ki bi se godil na Griču, na Bukovcu, kratko v starem Zagrebu. — „Isadora Duncan“ je avstralska plesačica „z reklamskim krilcem, bolj rdečim od Reclam-biblioteke“, ki je v Evropi izkušala preprodati umetnost plesa s simbolizmom, ob moderni godbi plešoč tudi na starohelenski način: Ona pleše dušo, njen ples je njen govor, njen genij, plastika muzike. — „Paderewski“ je persiflaža njegovega koncerta in njegove publike v Parizu. — „Barnum“ razkriva tajnosti barmunščine, t. j., reklame tega ameriškega reklamnika in njegovih evropskih bratov. — „Kuropatkin“ je persiflaža ljudi od tipa „Kuropatkin“: Kuropatkin je nada, materija, inercija, junak-debeljak-lojalnost-izdržljivost, vera u uspeh, konservativnost, dobročudnost, carstvo, slovanstvo, oživela legenda. — V „Mandžurijski lekciji“ resno razlaga, da „dobrota, plemenitost, lepota, vse propada, ako ni rojeno z zobmi“: kult energije. — „Rat i mir“ je razmišljanje o vojni in miru spričo prve balkanske

vojne, a tu se obsoja sila in nasilstvo in ves materializem. — „Živi i mrtvi“ je dušnodanska meditacija o vrednosti mrtvih za žive, o vrednosti historizma za sedanjost in bodočnost, vse to spričo balkanskih pobeđ. „So mrtveci, ki so večno živi; so živi, ki so večno mrtvi. [Sokrates živi danes bolj nego živi živcati Zagreb.“

Ne bili bi to esēji, ko bi ne imeli zveze s sedanjostjo; a Matoševi članki većinom nimajo le zveze s sedanjostjo, t. j. se ne izlivajo le v sedanjost, kakor esēji kakih znanstvenikov, ampak izvirajo tudi v njej, še več, većinom v Matoševih lastnih doživljajih in so v toliko njegova — lirika: Moderni avtomobilski apaši v Parizu, domača brezstilna mizerija, barnumščina, mandžurska ruska in balkanska vojna, Matoševi zapori in lutanja po Evropi, tatvina Mone Lise, zablazjenje Device Orleanske, rehabilitacija plesne umetnosti, pariški koncerti, smrt Tolstega in tipus „Kuropatkin“, smrt Fijanova in jubilej Šramice — to so predmeti njegovih esējev.

Matoš pa živi ne le v sedanjosti, ampak tudi v — Evropi. Matoš je evropski flanēr in evropski bohēme. Oče mu je bil bunjevac, Hrvat z Ogrskega, A. G. pa se je rodil že v Tovarniku v Sremu, a vzrastel je v Zagrebu, kjer mu je bil oče učitelj in orglar pri Sv. Marku; 1894 je „Gusti“ od žrebčarjev desertiral — preko Mitrovice in Petrovaradina, preplaval je Savo! — v Beograd, kjer je do 1897 živel kot književnik in muzikant (čelist). L. 1897. je preko Monakovega odpotoval v Ženevo, odtod 1899 v Pariz. L. 1904. se je vrnil v Srbijo, a l. 1908. o priliki cesarjevega vladarskega jubileja je bil pomiloščen in je odsle živel v Zagrebu. Rak je tega evropskega potnika zalezoval; bežal je pred njim v Italijo — mislim, da je — leto pred smrtjo živel v Rimu — a končno je on, ki mu je toliko mrzelo nejunaško počasno „crkavanje“, ležal v bolnici v Zagrebu, kjer so se ga poleg Usmiljenih bratov smilili še bolj usmiljeni prijatelji književnosti ter ga materielno podpirali; govoriti ni več mogel radi boleznj v grlu, le pisal jim je.

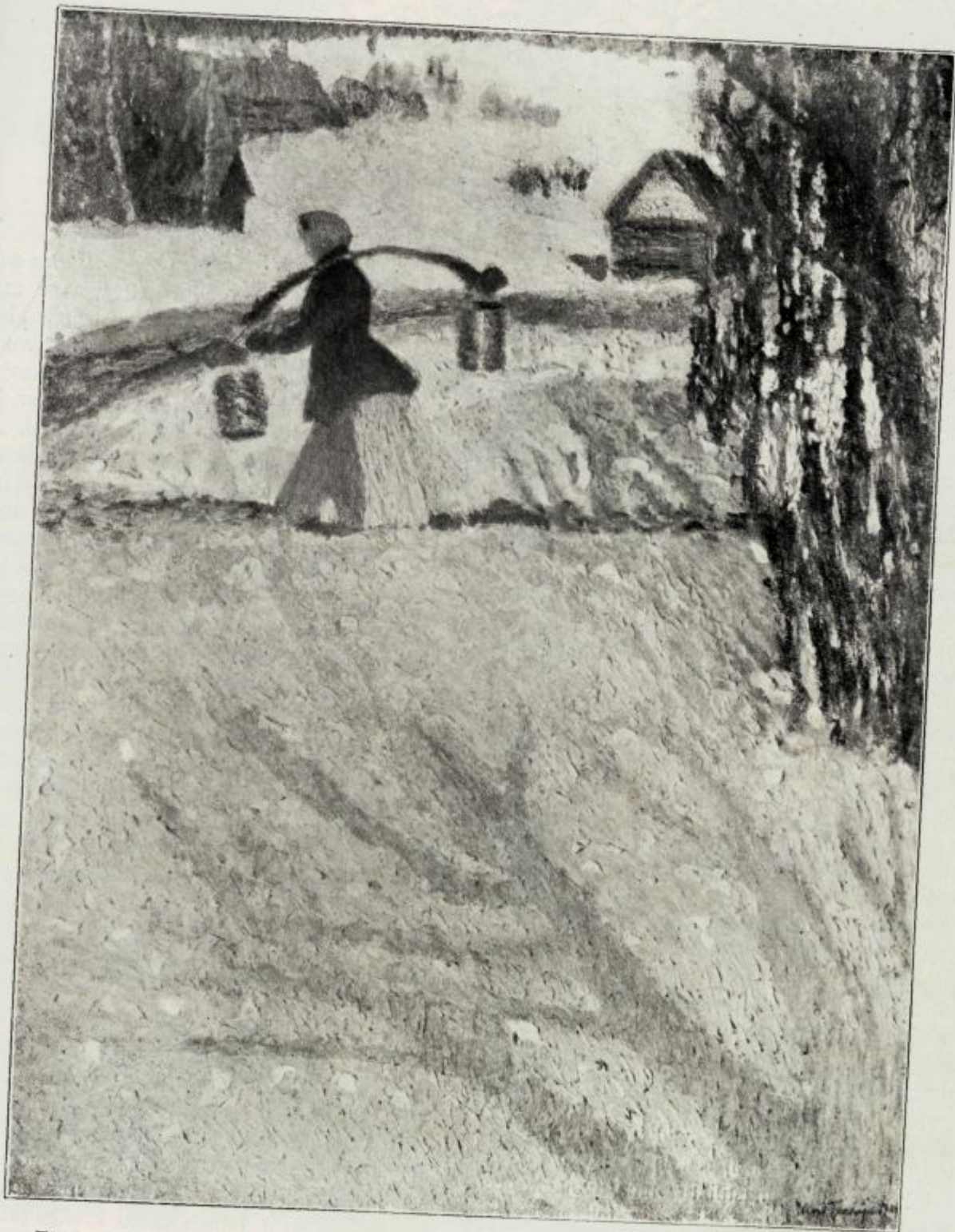
Dasi je bil človek sedanjosti in Evrope, je v srcu cenil svojo Hrvatsko in v svojem duhu ljubil njeno prošlost.

„Vidjeh Alpe, Provansu, Italiju, ali ovi naši krajevi više mi se sviđaju. More je veličajno, ali

je odviše monotono. Alpe, antipatične starom Rimljaninu i Flaubertu, simpatične Byronovoj odviše teatralnoj romantici, drobje čovjeka svojom ledenom veličajnošću. Tu kod nas ništa nema u prirodi tragično i opasno. Naš pejzaž je par excellence idiličan, kao pejzaž rimskih pjesnika i velikih pejzažista francuskih. Poznam neke naše šumarke i gajiče blizu Zagreba s jasenovima i vrbama, kao izvadjene iz Corotovih okvira, a osnovni ton naših zaselaka je v nevjerojatnom skladu s poezijom Horacijevom i s idilama Vergilija, svetog i proročkog pjesnika. Već zrak je osjetljivo drukčiji, kad predjete ovamo k nama kod Siska, kot Varaždina, ili kod Ogulina. Talijanski pejzaž je divan, ali tamo sam uzdisao za našim šumama i našim pticama. Ljepote evropskih krajeva su eksploatisane hotelom i sanatorijem, postavši nepristupačne mršavim kesama. Kod nas je lijepa okolica još uvijek domaća, poetična i kao Španija primitivna, evropskom snobovskom turistikom još neokaljana, obilujući onim, čega su lišeni već svi napredniji narodi: šumom, drvetom. Mi smo još narod hrastovih šuma, pa smo samo zato lijeni, jer obilujemo tako debelom i gustom hladovinom. Dok u Engleskoj mogu imati hrastove parkove tek lordovi, dok uginuše lijepe šume oko idilskog gnijezda Labuda Avonskog, pjesnike ljetne noći i windsorskog gaja, mi imama u neposrednoj zagrebačkoj blizini hrastove parkove Tuškanac i Maksimir, imajući prilike, da se za tri sata po hladu hrasta, bukve i pitomog kestena odšetamo na jedinstveni, neopisivi vidik Sljemena.

Tko se napio žive vode na vrutku Kupe, na Plitvicama, na izvoru Save i Rječine, na vrelima Krndije, Fruške gore i bosanskih planina, nikada si drugog pića zaželjeti neće! Samo naša jezera poznaju zlatnu sjenu s krila utve zlatokrile, samo naša zemlja krije buzdovan Kraljevića Marka i nebrojeno, pusto blago cara Radovana, samo u našim zatišjima kaplje kao suza s ponosne vjedje izvor trusovina i bistra vilin-voda zaboravka... Gledam dolje u dolinu, na livadu: među šumovitim humovima kao zaljubljena mehkota među sočnim seljačkim, suncem opaljenim dojkama. I opet mi se nameće stih, koji me kao fiksna ideja jurio cijele ove godine u gradu i u Italiji: „Dol blažena, tihi zavičaj pastira...“ (76—79.)

(Dalje prilodnjič.)

Zima v Rusiji.

Igor Grabar.

Janovo.

Spisal Vladimir Levstik.

V.

Ciril je imel kup nemških knjig in časopisov z romani za stare gospodične; k njim se je zatekel v svoji zadregi, kako najti bodočemu dediču Janovine primerno ime. Tuhtal je cele noči in silil v Ago z raznimi Egoni, Arturji in Otoni; naposled se je odločil za Brunona Engelberta. Prošnje mlade matere so bile bob v steno in Jakopovemu zbadanju je odgovarjal z ošabnim stresanjem ram, češ, kaj bi se pričkal s takšnim kmetavsom. Tik pred krstom pa je nekaj obolel; moral je leči kljub svojemu preklinjanju nad zoperno usodo. Kakor nalašč, je obolel tudi boter gospod notar iz trga; oprostil se je pismeno tik pred napovedano uro. Župnik je morda že čakal v cerkvi, na Janovem pa ni bilo žive duše, da bi držala otroka pri krstu. Babica je momljala nekaj o slabem znamenju; Jakop jo je sunil pod rebra, spogledal se veselo z Ago, stopil k bratu in se mu ponudil za kuma. „Kaj ne bi rajši preložili?“ je menil Ciril nezadovoljno; „Saj se ne mudi!“ „Za božjo voljo!“ je vzkliknil Jakop v nepritvorjeni osuplosti, „ali se hočeš osmešiti do kraja? Mari meniš, da je notar zares bolan? Kaj še! Zdrav je kakor riba v vodi; stavim, da sedi pri „Belem volu“ ob golažu in pivu ter pripoveduje, kako te je pustil na cedilu. Trška posojilnica je na koncu svojih dni, to veš sam najbolje; prezirajo te, bebca, ker se nisi rešil pravočasno svojih obveznosti, in nočejo se več ukvarjati s teboj. Kdo pa se mara pajdašiti z nečimernostjo, ki je sama komaj čakala, da ji boben za poje? Prej so se mastili pri mizi tvojega očeta in pri tvoji; zdaj ko se ti maje streha nad glavo, ti zamerijo kruh, ki si jim ga rezal, in vino, ki si jim ga točil. To je notarjeva bolezen, dragi moj; danes ga boli glava — jutri ali pojutrišnjem ga bo tiščalo v želodcu in podobno te čaka povesod, kamorkoli se obrneš. Rajši ne trkaj pri ljudeh, ki te zapuščajo v tvoji zasluženi stiski!“

„To ni mogoče!“ je vzrojil Ciril; toda obraz mu je pobledelel kakor rjuha in ustnice so se mu stisnile v srdito gubo. „Tako na koncu vendar nismo!“ Jakop ga je meril skoraj z zadovoljstvom. „Kaj hočeš!“ je dejal. „Kolikor premorejo sosedje, ostane tudi nam — kdo ne ve tega? Stvar je pa druga: rinil si se med nje kot gospod, in zdaj, ko se bliža konec gospodovanja, jim je za malo, da bi se družili s teboj. Tem bolj,“ je dodal trdo, „ker so prepričani, da zabiješ tudi ono, kar rešimo iz poloma. „Ciril je sklonil glavo pod težo resnice: „Naj bo! A povej vsaj, kaj nam je storiti?“ In Jakop je narekoval: „Ne prelagaj krsta, ne vprašuj notarja, zakaj ga ni bilo, ne prosi drugega, ne gospoda, ne soseda — tako se osmešiš najmanj. Župnik je naročen, botra ni; mudi se, torej pojdem jaz — to je najnaravnejše.“ Ciril je čudno pogledal brata: mržnja, žalost, ironija, vsa trpka čustva so se mu svetila v očeh. Nato je pritrnil v svoji pobitosti, zaklel in se obrnil k zidu; pozabil mu je celo zabičiti, naj dá otroku vsekakor določeno ime. In ko se je vrnil Jakop iz cerkve ter omenil mimogrede, da je krščen malček za Jurija, si Ciril ni upal razsajati, zakaj spoznal je bil medtem, da Brunonu Engelbertu ni mesta na Janovini, skrčeni v navaden kmetški grunt.

Aga je bila vesela kakor otrok; smejala se je glasno, stiskala sinka k sebi, poljubljala ga neštetokrat, zibala ga v naročju, dvigala ga visoko in klicala: „Jurček! Jurček moj zlati!“ Vmes se je obračala k Jakopu: „Kaj ne, kako lepo ime? Ko doraste, bo Jurij: kako močno se sliši to, kako domače!“ Dete je zavreščalo; obrnila se je v stran, odpela bluzo in si ga priložila nežno k prsim. V polmraku senčne sobice je videl Jakop preko njene rame snežno grud s široko, razsesano bradavico. Vroč megla mu je bušila v možgane; stopil je k oknu, pritisnil glavo na steklo in zastokal nehote. Mlada mati ga ni sli-

šala; s tihim, pobožnim šepetom je prigovarjala otroku, obljublja mu vsa blaženstva in vse zaklade sveta. „Bože, Bože!“ so govorile Jakopove ustnice v svojem neslišnem premikanju, „ali je kje kaj pravice na svetu? Žejni in lačni strada v puščavi, siti in napojeni ima vsega preveč; ali je dovoljeno, da vladaj vsej tej sladkosti, dobroti in sreči on, ki ni zmožen nežnosti v svojem srcu? Ali je prav, da jo blati s svojimi objemi ter zapravlja njenemu otroku dom in rodno grudo, še preden more stopiti nanjo! Kaj je pod solncem tako dragocenega, da ona ne bi zaslužila? Kaj tako težkega, da moja ljubezen ne bi storila za njo? Pa da bi imela sirota vsaj streho in košček kruha na stare dni: tu se ruši vse sproti, ubijava se z njo, kakor bi rešeto nalival... Zakaj je ne smem osrečiti — zakaj mora ostati nerodovitna tudi ta dobra iskrica, ki je padla v moje srce? Tako malo je, tako skromno in ponižno — in niti to mi ni dodeljeno!“ Preteklost in bodočnost sta se razgrnili pred njim v sivi, brezupni luči: zaman ves trud, zaman pokora, bil je obsojen, da ne doseže nikdar nobene sreče, ki je zaželi. Večkrat so ga obhajale takšne minute, ko se je začutil mahoma prešibkega, da bi ustavil domačijo na njenem drčanju v propast. Spomnil se je bolehavega brata: daj Bog, da bi se zgodilo! Aga prosta, dom rešen slabega gospodarja — kako bi se dalo živeti, kako lepo urediti vse! A kdo ve: Ciril učaka morda še pet, deset — petnajst let; škodljivci imajo trdo življenje, odpravljajo se počasi, kakor iz zlobe; Ciril se ne umakne, dokler ne bo Janovo tuja last, ženo pa mu pusti izmozgano sredi ceste, staro in otopelo v trpljenju in skrbeh...

„Jakop!“ se je oglasila zdajci Aga, kakor da je razmišljala enako, „ali meniš, da je Ciril opasno bolan?“ „Vrag vedi!“ je zamrmral Jakop, še ves v svojem gnevu. „Sama ga vidiš, kako je zelen in polomljen — zdaj ga tare to, zdaj ono. Da bi se le spravil, nadlega, preden uniči vse!“ Pogledala ga je široko in plašno: „Za božjo voljo! Bratu smrt želeti — kje pa imaš vest? Ne, ne, dragi moj,“ je dodala mehkeje, kakor bi hotela ublažiti svojo grajo, „tako ne smeš govoriti — zaradi mene in mojega ubogega ljubčka; Ciril je vendar moj mož in oče njegov. Vsi storimo svoje, vsak po svoji moči; Bog ne more biti tako neusmiljen, da bi nas zapustil popolnoma. O, le posmehuj se; vem, ti ne veruješ vanj in ne moliš. Ne iščeš ga; čeprav ga imenuješ, v tvo-

jem srcu ga ni. Tako žalostna sem včasih, Jakop; najboljši človek si, edini prijatelj moj na svetu — in tak nevernik! Vsak dan molim zate: Bog, pravim sama pri sebi, ako te on ne najde, poišči ga ti; potem se mu umiri duša in lahko mu bo živeti!“ Govorila je iskreno in naivno, gledaje ga svetlo s svojimi dobrimi očmi; Jakop je skoraj pozabil jezne misli. „Ti moliš zame, Aga?“ je prašal mehko; stopil je k njej in položil roko na hrbet njenega stola. „Bodi zahvaljena; kar ti želiš, se mora izpolniti! Vendar pa te prosim: oprosti in prizanesi, kadar mi vzkipi grenkoba v trdih besedah; Bog je daleč, gorje pa blizu, Aga! Sebi ne iščem ničesar več v tej biši; meni je hudo zaradi tebe in tvojega otroka. Ali ne veš, da ne morem spati mirno, dokler te ne vidim brez skrbi?“ Pogledala ga je vlažno, z žalostno hvaležnostjo: „Verjamem, Jakop; čemu se torej mučiš, ko vidiš, da imava vsega dovolj?“ „Dovolj, haha! Kako dolgo še? Česar ni zagospodaril oče, požene Ciril v par letih; potem pojdeš beračit, ako si ne premisliš prej. Noč in dan mi gre po glavi: greh je pustiti norca brez varuha.“

Svakinja je zardela in se obrnila k njemu z odprtimi usti; v njenih očeh se je družila osuplost s trpkimi očitki. Otrok se je bil nasitil in zaspal; z naglo sramežljivo kretnjo si je zakrila prsi. „Tak to preišljaš?“ je izpregovorila počasi, s trpko drhtečim glasom. „In meniš, da bi jaz hotela? Kako malo me poznaš, prijatelj! Dokler živim, je on moj gospodar: tako sem mu obljubila, tako je sklenjeno pred Bogom in pred ljudmi. Ako nam je usojeno, da se obrne v dobro, je naša dolžnost, počakati in ne godrnjati; ako je namenjeno drugače, je božja volja. Človeku ni treba biti bogatinu, da živi!“ „Blagor ti!“ je zamrmral Jakob srdito, „zakaj velika modrost govori iz tebe. Pa tudi grešna omejenost! Ali veš, kaj se pravi, daviti se z življenjem in stokati po suhi skorji kruha? Jaz vem, ki sem izkusil sam! In kakor se delam pogumnega, včasih se tresem zate in za tvojega otroka.“ Zmajala je z glavo. „Čemu bi se tresel, Jakop? Kar pride, pride; strah ne odžene zla.“ „Saj se ne bojim zase!“ je vzkliknil Jakop žalostno. „Toda srce se mi trga, kadar gledam to hišo, kakršna je: grob tvoj in tvoje mladosti. Ali me razumeš? Obljubil sem, da; še prisegel sem ti, če se prav spominjam; pri svoji ljubezni sem se ti zaklel, da hočem molčati. Povej, ali ne držim besede? V tla za-teptati pa živega srca ne morem; usta molče,

Aga, toda srce trpi in trepeče!" Prekinil se je; sram ga je postalo strasti in mehkobe; plašno so mu šinile oči do Age, ki je dvignila roke in pahnila z dlanmi od sebe, kakor bi se branila strašne grešne misli. In zdajci je videl Jakob prvikrat, da so njene dlani zgrbančene in pokrite z žulji; suho gorje mu je zalilo prsi, obrnil se je, vzel klobuk in odšel brez slovesa.

Zunaj se je jasnilo; sive megle so bežale iznad doline, med oblaki je rastel širok kos modrega neba in reka se je lesketala izza jelševja v zmagovitem pomladnem solncu. Jakopov pogled je legel po mastnorjavi zemlji njiv, namočil se v srebrikastem valovju, razgrnil se tja do temnih gor: to ga je vselej ozdravilo žalosti. „Kje je pisano, da ne zmorem svojega deleža?“ je pomislil uporno. „Eh, duša, sitna si kakor razvajen otrok; vsega želiš, vsega se enkrat naveličaš. In kako ne bi želela, ko je tako sladko hrepeneti! Bodimo pametni, ohranimo si mirno lučko, da nam sveti k delu in trpljenju; Aga ima prav — strah ne odžene zla. Zase potrebujem toliko, kolikor najde dvoje krepkih rok povsod, ona pa bo srečna, da ji rešim le streho in grižljej kruha. In če bi se zgodilo o pravem času. — „Z nestrpnostjo in pohlepom se mu je obnovila misel na bratovo smrt. „Samo kos zemlje, samo najmanjša njivica naj še ostane takrat, da začnem graditi nanovo! In če ne — mari bo moja usoda hujša od tisočerih? Naj leži Ciril, kakor si postelje, toliko zmorem vedno, da obvarujem Ago in otroka skrajnega ponižanja...“

Toda v samozatajevalnih načrtih mu ni bilo dolgega obstanka; preživo ga je navdajalo prepričanje, da mu Ciril odstopi mesto na tem svetu, preden bo prepozno. Veroval je to in čutil včasih, kakor da bi oral s svojo vero usodi neizbežno pot. „Samo žulji, tisti njeni žulji!“ mu je šinilo po glavi; zdrznil se je od grenkega usmiljenja. „Koliko časa še — pa se ji nabere lice v brazde; muka ji skali oči, ustnice otrpnejo od skrivnega plakanja, uklone se ji stas, ovenejo ji udje. Nič zato! Ljubiti jo hočem tudi staro in revno... Ampak če bi se izpametovala! Kakšen greh bi neki bil, iztrgati jo malopridnežu, takole, moško, oči v oči: daj sem, ki nisi vreden — prišel je pravi!“ Zmajal je z glavo in se nasmehnil samemu sebi, čuteč, da je ni izkušnjave, ki se ne bi razbila ob Agini skalni, otroški poštenosti. S tem večjo mržnjo je pomislil na brata: „Prehitel me je; zdaj je njegova — saj pravi sama: pred Bogom

in pred ljudmi. Ciril je gospodar njenega telesa in valpet njene duše; otroka ima od njega — s tem je prikovana k njemu, dokler bo živ. Takšne so, neumnice: blagor nedolžnim! Ne, Jakob, v greh je ne zapelješ, ne ti, ne živa duša; in kako bi jo tudi gledal, ovčico, z oskrunjeno vestjo. Čakaj, grizi se v ustnice in molči; in da ti glava ne počí, piši ji svojo ljubezen v ta razjedeni grunt!“

Nameril je korake okrog hiše in hlevov; vse posestvo je objemal pogled odondot. Jakopu se je storilo mehko in tegobno. „Ubogi travniki, sirote njive, siromački gozdički!“ je vzdihnil sam pri sebi. „To pojde rakom žvižgat, in ono tudi; tako se rešimo za silo. A zemlji je malo do tega, kdo jo orje in komu rodi; pride drug, ki jo bo ljubil nežneje, gnojil radodarneje in jo množil, da ostane v srečo in bogastvo njegovim otrokom...“ Oko mu je obviselo na belih zidovih pristave, ki se je smejala spodaj v novem solncu, tri streljaje od Sela: lična majhna hišica, zavita v brajde, in gospodarsko poslopje, hlev, skedenj in kozolec, vse pod eno streho. To mora ostati nam; kdo ve, kako pride enkrat!“ V duhu je zagledal samega sebe, kako pelje Ago in njenega sinka v to domovanje, rešeno iz ravsula; in sklenil je dokazati Cirilu iznova, da treba obdržati pristavo za vsako ceno. „Potrt je zdaj in vest se mu oglašá; ovijem si ga okrog prstov, da bo pokoren kakor suženj. Če zagrmi vse skupaj danes ali jutri, naj ostane Agi tisto, kar bo laglje braniti...“

Nevihta je prihrumela dokaj prej, nego so mislili na Janovem. Jedva mesec dni po krstu Aginega sina je treščila iz trga vest, da se je ustrelil posojilniški tajnik; govorica o velikih poneverjenjih je šla od ust do ust in žalostno sporočilo o dolgo prerokovanem polomu ji je sledilo za petami. Cvetoča imetja po dolini so se stresla v svojih temeljih, jok in stiska sta se naselila pod marsikatero streho; strankarske mržnje so se vrgle na gorje kakor lačni šakali in pitale z njim svojo nenasitno zlobo. Tudi na Janovem so napočili turobni dnevi. Ciril je taval izprva kakor senca, išoč preprirov in podtikaje krivdo vsakomur razen sebe, nezmožen ubrati s krepko odločnostjo kakoršnokoli rešilno pot. Aga se je skrivala in jokala tiho noč in dan; mrtvaška soparica je kraljevala v domu in kričanje dečeta, ki se mu je rušil očetovski strop nad glavo, je odmevalo po tihih izbah jezno kakor očitek za zlo,

nakopičeno v njegovo nedolžno bodočnost. Edini Jakop je ohranil razum in presenetljivo mirnost duha. Takoj v prvem trenutku se je bil pripravil, da prime z močno roko za vajeti; borba za ognjišče, ob katerem je hotel greti enkrat svojo pozno srečo, ga je veselila in opajala kljub svoji grenkobi in poniževalnosti. Vrstila so se pota okrog znancev in neznancev, trkanje za denar, razočaranja vsake vrste, odklonitve tu in tam, umazana mešetarjenja in še grša trenutja, ko se je pokrivala miza s srebrom in papirjem za krpe očetovske zemlje, pravadno dediščino Janovega rodu. Jakopu se je zdelo, da mu ječi mozeg v kosteh, ko so odpadali gozdi in travniki kakor kosi živega mesa; odpravljal se je v globoki noči po slovo od njih, božal stokaje rosno travo ter objemal kosmata debla bukev in hoj kakor prijatelje, odhajajoče na vojno za tujega cesarja. Odškodoval se je nad bratom, trpinčil ga z očitki in mu razlagal njegovo gnilobo in nesposobnost, kakor bi ga hotel ubiti s svojim neusmiljenim roganjem: „Pošten človek bi se obesil na tvojem mestu; no, ti živiš — ti čakaš, da zapraviš vse do zadnjega kamna...“

Čutil je, da bi vriskal radosti, ako bi se razjokal Ciril in se obtožil glasno svojih grehov: vsaj zastokal da bi ter pokazal bolečino! Toda mladi Jan je molčal potuhnjeno, s krivim smehljajem na ustnicah in s hudobno iskro v očeh, kakor bi govoril: „Da, da, resnica je: jaz zanemarjam hišo in posestvo, ti pa se ubijaš in nosiš vse na svojih ramah. Že vem, zakaj je tako!“ Misel, da gre uničujoči vihar po bratovem trudu mimo njega in pušča vsaj stene doma nerazdrte, mu je

vračala brezskrbno samozavest; zopet se je čutil gospodarja, trkal ob svojo mogoto, vihal nos in se vozil v trg po opravkih. Bolehnost ga je ostavljala vidno; in ko je Jakop naposled prekrizal roke ter si oddahnil, oziraje se ljubeče po Janovem, kolikor ga je še bilo, je videl tudi Cirila prerojenega, svežejšega ko kdaj. „Pri moji veri!“ je rekel brat pred hišo, trepljaje ga pokroviteljsko po rami, „niso nas in nas ne bodo, Jakop — kaj? A ti si se postavil vrlo v teh težkih časih, to hočem pomniti, dokler bom živ.“ Jakop je molčal; preziren drget mu je obletel ustnice in mrkla misel mu je legla na možgane: „Zaman moliš, Aga; Bog tvoje dobrote me noče najti. Obsodil me je v moji kruti želji in storil, da je sreča daleč od mene — dalje, nego je bila prvi dan...“ Doživel ni niti radosti nad Agino zahvalo: prijazno ga je gledala v njegovem trudu, a niti najmanjša iskrica ni pričala v njenih očeh o nežni misli: vse to zmoreš, ker si moj! Njena mehka gnetljiva natura se je bila nevedoma odrekla hrepenenju; molče, pozabljuje vse daljne in nedosežne blage, se je potapljala v gospodinjske in materinske skrbi; Cirilovo zmerjanje jo je delalo žalostno, ne da bi jo žalilo. Med Jakopom in njegovim rajem je vstajala brezčutna stena; vedel je, da jo razbije mahoma v pričakovani uri, a vendar se ni mogel vselej ubraniti malodušnih minut. Zopet so ga videli zvečer po opravljenem delu zamišljenega in samotnega ob poliču vina; le Tinčka se je ogibal, zakaj v mislih in sanjah ga je begal še vedno Lizin strastni, solzni obraz.

(Dalje prihodnjič.)

Polnočno solnce.

Blesteče je solnce polnočno
kot nedrija deklice mile
in jasno kot vino sinočno,
ki zarje so zlate ga pile.

Le snežna, srebrna tenčica
nebeški je šator ovila,
in gladka je sinja stezica,
kjer zvezda nocoj bo hodila.

Osipljejo rože se kresne,
oblite od zlatega znoja,
noč zadnja razkošne je vesne,
devojka poljubljena moja...

Fl. Golar.

Nasmeh po smrti.

Z razbito glavo so ga pripeljali
z bojišča v bolnico. Ni se zavedal.
Voščeno bled je ležal v postelji
in dihal komaj čutno. Nihče ni
poznal njegovega imena.

Tujec!

Obsojen, da umre na tuji zemlji.
Samo številka v bolnici. A mlad
in lep, s poročnim prstanom na roki.
Kdo ve, kje mre po njem sirotna žena,
mordà v naročju z detetom...

Ni mislil

na svojce, ker ni mogel. Dobro zanj –
vsaj takih misli ne v poslednji uri!

A preden je izdihnil, je odprl
nenadoma oči. In begale
so mu po sobi, kakor bi iskale
nekoga ali nekaj; obvisele
naposled ondi na visokem oknu.
Pogled je to bil tisti, ki gre v daljo.
Tja, kamor nesejo željé.

In glej!

Izginile poteze so trpeče,
v očeh se je zablislilo življenje,

na ustnih mu je zaigral nasmeh;
obraz je ves ozarjen bil od njega.

Bog vedi, kaj je gledal siromak.
Mordà je bila sveta rodna zemlja,
kjer veličastno peli so zvonovi
in so po cestah vrele množice,
da venčajo junake zmagoslavne.
Mordà je bil prijazni, tibi dom,
ki v njem je pustil ženo in otroka.
In božala ga je po vroči glavi –
oh, kolik blagodejen hlad v možganih!
Kako to dobro de po bridkih dneh!
In v srcu ta milina nepopisna!
Nasmeh na ustnih! Pesem brez besed...

Ugasnilo življenje je v očeh.
A še so mu visele v daljni dalji,
steklene, prazne, široma odprte.
Na ustnih osinelih je nasmeh
še krožil, še ozarjal blede lice...

Nasmeh po smrti! To je čudo božje,
da časih v zadnji uri vsaj trpin
ugleda nekaj, kar je prepojeno
z dehtečo poezijo; čudo božje,
da tak nasmeh igra celo potem
na ustnih, ko ni duše več v telesu!

A. Funtek.

Nočna melodija.

Veter poje pod oknom,
sunkoma tuli in stoče;
misel kuje ob sencih,
nekam razburjena hoče.

Žice pod oknom brnijo,
poje vsa grozna samota: –
bogve kam skoz njo dižijo
moja osamljena pota.

Ignacij Gruden.

Anatole France.

Spisal dr. Vinko Zupan.

Anatole France je brez dvoma eden najodličnejših francoskih pisateljev, eden prvih francoskih sodobnih umetnikov sploh.

Anatole France, z meščanskim imenom Jacques Anatole Thibaut, je rojen Parižan, danes že star mož sedemdesetih let (* 16. aprila 1844).

Že njegov oče, knjigar in antikvar, si je dal priimek France.

„Mišljenje, »esprit« Anatola Franceja je ena najbogatejših rezultatov vsega duševnega dela tega stoletja,“ pravi o njem Jules Lemaitre*). „Na njegovih knjigah lahko zasledujemo, kako se je razvijal in postopoma bogatil njegov um.“

„Rojen je, tako sodim, v kakšni stari hiši v rue de Seine ali pa na quai Malaqueris, v mestni četrti knjigarjev, ki tržijo s starimi knjigami in bakrorezi, in starinarjev. Prezgodaj razviti, nervozni, bolehní otrok... je že ljubil tiste stare podobe in knjige, ne da bi jih bil odprl!... Že takrat je užival v starinah in se zanimal za preteklost. Ta mali otrok je bil pravo dete stoletja zgodovine in učenosti.“

„Kakor Jean Servien v noveli „Désirs de Jean Servien“ tako je bil pač tudi njegov oče pošten, resen mož, zamišljene narave. Mati pa blaga, nežna duša.“

Kakor Jean Servien se je tudi on v šoli z ljubeznijo poglobil v antično literaturo in kulturo, predvsem grško: Homerja, grške tragike. Zato pravi Lemaitre o njem čisto pravilno, da ni opaziti v njegovih delih nič nordiškega, temnega, ampak le vpliv antike in latinske jasne kulture.

Kolegij (gimnazija) sv. Stanislava ki ga je obiskoval, je bila zavod, ki so ga vodili duhovniki, kar nikakor ni bilo slabo, pravi Lemaitre. „Pobožne vaje napravijo namreč dušo bolj blago in nežno; čistost duše se tam dalj časa ohrani in pa — pozneje, ko smo izgubili naivno vero

otroških let, nam vendar ostane sposobnost, da to vero razumemo pri drugih.“

Anatole France, ta „magijec objektivnosti“, se zna v resnici čudovito zamisliti v naivno vero prvega krščanstva (Thaïs“, „Na beli skali“ i. dr.) in srednjega veka (n. pr. „Žongler Matere božje“, novela, ki je po nesreči postala tudi opera) — kakor tudi v vsa druga mišljenja in kulture n. pr. antično ali pa 18. stoletja („Kuhinja pri kraljici Pédaucue.“)

„Njegova mladost je bila, kakor ona Jeana Serviena, revna, trda, polna absurdnih ljubezni, nezmernih želja in divjega koprnenja po blešččem, gosposkem življenju, polna razočaranja in grenkobe.“

„In ko se s pomočjo svojega talenta dvigne med boljše situirane kroge, mu ostane čuvstvo usmiljenja, sočutja s tistimi krogi, iz katerih je bil izšel.“

Če se vzdiguje nad Franceovo skepso, nad njegovim nihilizmom sploh kaj pozitivnega, je to morda njegova vera v bodočnost socializma (primerjaj „Na beli skali“) — če tudi te vere ni izpodjedel večni njegov spremljevalec dvom? Te njegove simpatije do socializma si lahko razlagamo ravno iz tega dejstva, da se je vzdignil iz revnih krogov.

Vstopil je kot literat v „cénacle parnassien“, v krog parnasovcev, tistih pesnikov, ki so glavno važnost polagali na plastičnost in jasnost zunanje oblike v verzu kajti — kakor marsikateri drugi pripovedovalec — je tudi Anatole France začel kot pesnik v vezani besedi.

Kar se tiče vsebine, kažejo njegovi prvi verzi vpliv rimskega Lucretija Cara, Darwina i Leconteja de Lisle. Tudi sledove filozofije Alfreda de Vigny nahajamo pri njem. Biografska študija o poslednjem pesniku je bilo sploh prvo njegovo literarno delo, s katerim je stopil na plan. (1868.)

Zbirka pesmi je izšla 1878 pod naslovom Poèmes dorés. Vsled svoje formalne dovršenosti

*) Jules Lemaitre, Les Contemporains. Paris 1893. II. Série str. 87 sl.

je vzbudila v literarnem svetu splošno pozornost in priznanje.

Nenavadna ljubezen in navdušenje za življenje, vero in umetnost starih Grkov, ki jih je gojila ta pesniška generacija, je rodila pri Anatolu Franceu, ki je bil že takrat to, kar je danes v vsej svoji umetnosti — zgodovinar, *„Les nocés corinthiennes“* (leta 1876). Pri tem se spomnimo, da je drug, germanški duh in tudi oboževalec antike, Goethe, tudi napisal svojo *„Braut von Korinth“*.

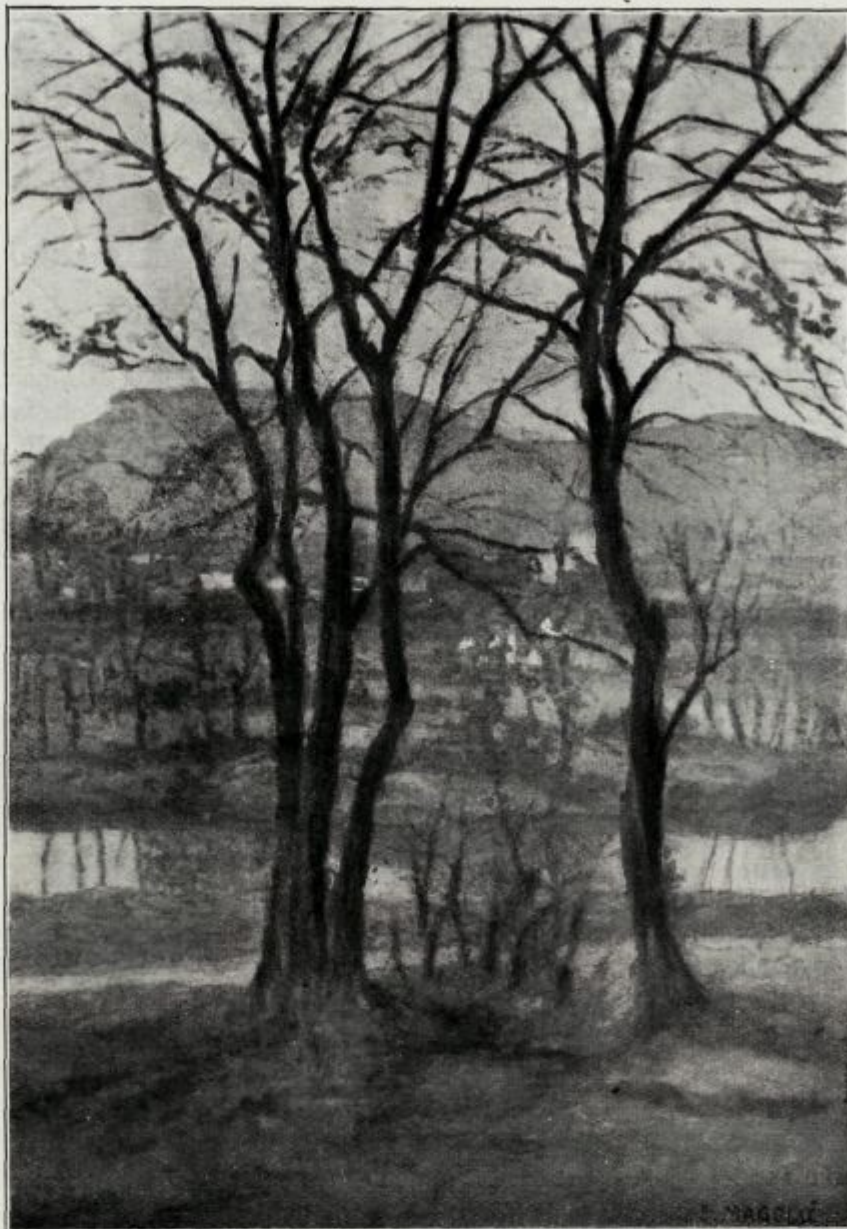
Drama, ki nam riše konflikt med staro grško vero, poganstvom in novokrščanstvom, ki se razširja vedno bolj in bolj, posebno med ženstvom, drama, kakoršne so se vršile v tistih prvih stoletjih v nešteti rodbinah in razrušile njih srečo.

Hermas, viničar, je ostal pogan, njegova žena Kallista in hči Daphne sta kristjanki, Daphne je zaročena s Hippijem, ki ni kristjan. Kallista zboli in obljubi Bogu, če ozdravi, da ostane hči Daphne devica. Daphne se z veliko boleščjo udá želji matere.

Ko se pa vrne Hippias, jo premaga stara ljubezen; skleneta bežati ali pa se vreči

Kallisti k nogam in jo geniti. Kallista ju preseneti v teh pogovorih in spodi mladeniča s kletvami. Daphne pa se sestane ž njim po noči na grobu prednikov in umrje v njegovih rokah. Izpila je namreč strup in prepozno pride škof Theognis, da bi jo rešil materine zaobljube.

Iz zunanega življenja Anatola Francea je iz te dobe omeniti toliko, da je postal bibliotekar senata. Knjižničar — pravi poklic za takega ljubitelja knjig, starin, zgodovine! Ta čas je tudi začel priobčevati v dnevniku *„Temps“* vsako soboto kritičen feljton. Ti sestavki so pozneje izšli v zbirki

Jesen.

Srečko Magolič.

„Vie litteraire“ v 4 zvezkih (1888—92). — Kot novelist je nastopil prvič s humoristično povestjo *„Jochaste et le Chat maigre“* (1879).

Filozofija, s katero gleda vse absurdnosti realnega življenja, je nekaj stoičen pesimizem, lahko tudi rečemo „ironična resignacija“ (Lemaître); že tu je France tisti skeptik in „nihilist“ kakor v dolgi vrsti vseh svojih poznejših del.

„Toda René Longuemare (v *„Chat maigre“*) se pomiri z leti. Vsi njegovi poizkusi, njegove izkušnje, njegova postopna čustva, boleha koprnenja, novohelenizem, ljubezen do oblike, skoro

veseli pesimizem — vse to se končno izlije v božansko modrost Silvestra Bonnard, člana Instituta.“

S povestjo „Le crime de Sylvestre Bonnard“ (1881) je postal France „čez noč“ slaven in velik pisatelj. Bila je odlikovana s ceno francoske Akademije. Ne gledé na to priznava vsa mednarodna kritika soglasno, da je to mojstrsko delo, biser francoske literature.

V Silvestru Bonnardu je pokazal Anatole France, da imajo tudi drugi narodi tisto, kar si laste Nemci, da je izključna lastnost Germanov: „das Gemüt“, globino čustva, kakor jo najdete le še malokje v svetovni literaturi. Čitati to povest, ki je skoro brez dejanja, je neizrekljiv užitek za izobraženca — mislim pa resničnega izobraženca po srcu in umu — našega stoletja; kaj tako nežnega, finega, delikatnega še nisem bral v življenju.

Fabula je čisto preprosta: Stari učenjak Bonnard se zanima za ušodo deklice, ki je izgubila starše — pač radi tega, ker je ljubil („nesrečno“) njeno mater in ostal radi tega tudi neoženjen. Končno jo reši iz penzionata, kamor jo je vtaknil njen varuh in kjer se počuti zelo nesrečno — na zelo romantičen način: „ugrabi“ jo, t. j. ona uide v trenutku obupa ž njim v njegovo hišo. To je pa po „Code Napoléon“ „zločin ugrabitve“, njegova „crime“. Vse se srečno reši na ta način, ker se izkaže, da je bil njen varuh, notar, ki mu je bilo zaupano dekletovo premoženje, goljuf in je ravnó tiste dni s poneverjenim denarjem vseh svojih klientov pobegnul v Ameriko.

Tako je bil 70 let stari Bonnard rešen tragi-komične skrbi, da ga bo hudobni notar naznanil državnemu pravdníštvu radi njegovega „zločina“. K staremu učenjaku pa hodi po nasvete in knjige mlad študent, ki dela pravkar disertacijo in tako se zgodi, da se mlada dva zaljubita in končno pod patronanco starega neoženjenca vzameta. Njemu samemu ni bilo usojeno, da bi bil užival srečo ljubezni z materjo, zdaj uživa saj v mladih. „Et nunc dimittis servum tuum, domine“. S temi besedami končuje povest, ki je pisana v obliki dnevnika.

Lemaître piše o tem romanu l. 1893: „Sylvestre Bonnard je slava Anatola Francea. To je najoriginalnejša figura, ki jo je narisal. (Pač le do takrat, kajti v novejših delih nahajamo še polno znamenitih originalov. Op. prev.) To je Anatole France sam, kakoršen bi hotel biti, kakoršen bo na stara leta, kakoršen je morda že. Postaran? — Nikakor: kajti prvič, če je duh Bonnardov star sedemdeset let, je njegovo srce ostalo mlado, kajti ono zna ljubiti. In drugič, sin stoletja je, ko se človek hitro postara. Silvester Bonnard združuje v sebi vse, kar je najboljšega v duhu tega veka. Druga stoletja so vtelesila najboljše, kar so imela, v državljanu, v umetniku, v vitezu, v duhovniku, v svetovno olikanem možu: XIX. stoletje, bližajoče se svojemu koncu — če obdržimo samo njegove najodličnejše lastnosti — je star neoženjen učenjak, zelo inteligenčen, zelo preudarljiv, zelo ironičen in zelo krotkosrčen.“

(Konec prihodnjč.)

Jutranje zdravje.

Diši jasmín in rožmarín,
píblja poljub zefíra,
in zlato jutro gre s planín
kot z radostnega píra.

Oblečeno v kraljeví plašč,
v škrlat in žarno haljo
se z diademom demantnim
v strmečo bliska daljo.

In zdravja, radosti in rož
srce je moje polno —
kje mati žalostna ječí,
kje joka dete bolno?

Svoboda crlov se s teboj,
vihar in solnce, kosa,
svoboda moja nad teboj
vibra polná ponosa.

Prestost se moja je nocoj
v bleščobi zvezd umila —
na nebu jih je milijon
in v meni brez števila.

Fl. Golar.

Kuhinja pri kraljici Pédauque.*)

Spisal Anatole France. — Prevel dr. Vinko Zupan.

Pripovedovati hočem o čudovitih zgodbah svojega življenja. Nekateri izmed njih so nekaj v resnici krasnega in posebnega. In če se jih takole danes spominjam, skoro dvomim, če nisem sanjal vsega tega. Poznal sem gaskonjskega kabalista, ki pač ne morem trditi o njem, da je bil razumen, kajti poginil je prav nesrečno. Ta mi je neko noč na Labodjem otoku govoril besede, ki sem si jih k sreči zapomnil in skrbno zapisal. Govoril je o magiji in okulturnih vedah, ki so ljudje dandanes od njih obsedeni. Saj se dandanes ne govori o drugem, kakor o Rožnatih Križarjih.*) Sicer pa nikakor ne upam, da si pridobim veliko časti zato, kar bom tu razkril. Nekateri porekó, da sem si vse izmislil in da to ni pravi nauk o magiji; drugi spet, da sem povedal le to, kar vedo že vsi. Priznavam, da nisem še bogve kaj izučen v kabali, kajti moj učitelj je poginil, ko sem šele bil začel prodirati v njene skrivnosti. Pa tudi že tisti majhni del, kolikor sem ga spoznal od njegove umetnosti, vzbuja v meni hudo sumnjo, da je vse to le prevara, zmeta in abotnost. Sicer pa zadostuje to, da magija nasprotuje veri, da jo zavržem popolnoma. Vendar pa mislim, da se moram izraziti o neki točki te napačne vede zato, da bi me ne imeli za bolj nevednega, kakor sem v resnici. Vem, da kabalisti splošno mislijo, da se rodijo Silfi, Salamandre, Elfi, Gnomi in Gnomide z umrjočo dušo, kakor je njih telo, in da postanejo nesmrtni šele na ta način, da občujejo z magi.*) Moj ka-

*) Izvirni rokopis, pisan z lepo pisavo XVIII. stoletja, ima podnaslov: Življenje in nazori gospoda abbéja Jeronima Coignarda. (Opomba izdajateljeva.)

*) Pisano v drugi polovici XVIII. stoletja.

*) To mnenje zastopa predvsem knjižica abbéja Montfaucona de Villars: „Le comte de Gabalis au Entretiens sur les sciences secrètes et mystérieuses suivant les principes des anciens mages ou sages cabbalistes.“ Bila je izdana večkrat. Navajam tu le amsterdamsko izdajo (pri Jakobu mlajšem, 1700, v 18° s podobami), kjer se nahaja tudi drugi del, ki ga ni v prvi izdaji. (Opomba izdajateljeva.)

balist pa je učil nasprotno, da večno življenje ni usojeno nobenemu bitju, niti pozemskemu, niti vzdušnemu. Držal sem se njegovega mnenja, ne da bi hotel te stvari razsojati.

Trdil je, da Elfi ubijejo osebe, ki razkrijejo njihove skrivnosti, in je maščevanju teh duhov pripisoval smrt abbéja Coignarda, ki je bil umorjen na cesti v Lyon. Toda jaz vem dobro, da je imela ta smrt, ki jo bom vedno obžaloval, bolj naraven vzrok. Govoril bom prosto o Genijih zraka in ognja. Saj preži na človeka v življenju vse polno nevarnosti, nevarnost pa, ki nam grozi od Elfov, se mi zdi zelo majhna.

Iskal sem marljivo izreke svojega dobrega učitelja, gospoda abbéja Coignarda, ki je poginil, kakor sem pravkar povedal. To je bil zelo učen in pobožen mož. Ko bi bil imel manj nemirno dušo, bi se lahko meril v kreposti z gospodom abbéjem Rollinom, katerega je pa visoko nadkriljeval po razsežnosti svojega znanja in po globini svojega uma. Njegovo nemirno življenje pa ga je saj obvarovalo tistega, česar se ni ubranil gospod Rollin: janzenizma. Njegov duh je bil namreč tako krepák, da ga ni sila drznih naukov omajati zamogla, in pred Bogom lahko izpričam, da je njegova vera bila prosta vseh zmot. Ker je občeval z najrazličnejšimi družabnimi razredi, je poznal svet kakor malokdo. Te njegove bogate izkušnje bi mu bile zelo koristile pri rimski zgodovini, ki bi jo bil brez dvoma napisal po zgledu abbéja Rollina, ko bi mu ne bilo primanjkovalo prostega časa; in ko bi bilo njegovo življenje bolj primerno njegovemu duhu. Kar bom pripovedoval o tem tako imenitnem možu, bo prava dika teh zapiskov. In kakor Aulus Gellius, ki je uvrstil najlepša mesta iz filozofov v svoje Atiške noči, in kakor Apuleius, ki je vplel v svoje Metamorfoze najkrasnejše pravljice Grkov, tako se hočem lotiti čebelnega dela in zbrati dragoceni med. Vendar si pa ne morem laskati v taki meri, da bi se imel za tekmeča teh

dveh velikih pisateljev, kajti edino iz svojih spominov, ne pa iz bogate načitanosti, črпам vse svoje bogastvo. Prinašam pa iz svojega poštenost. Če bo kdaj kak radovednež bral moje spomine, bo spoznal, da se je le odkrita duša mogla izražati v tako preprostem in neokrašenem jeziku. V družabnih krogih, kjer sem živel, so me vedno imeli za zelo naivnega. Ti-le zapiski zamorejo to mnenje po moji smrti le še bolj utrditi.

* * *

Imenujem se Elmus Lovrenc Jakob Ménétrier. Moj oče, Lenart Ménétrier je imel v ulici Svetega Jakoba kuhinjo, nazvano Pri kraljici Pédauque, ki je imela, kakor znano, na nogah plavalno mrežo kakor gosi in race. Njegov nadstrešek se je dvigal nasproti svetega Benedikta Krivega, med gospo Gillesovo, kramarico Pri treh devicah in gospodom Blaizotom, knjigarjem Pri sliki svete Katarine, nedaleč od Malega Bakha, čegar mreža, okrašena z listi vinske trte, je tvorila ogel Vrvarske ulice. Imel me je zelo rad, in ko sem po večerji ležal v svoji posteljici, me je vzel za roko, vzdigoval mi prst za prstom, začeniši s palcem in dejal:

„Ta je zaklal, ta je oskubel, ta je pekel, ta je jedel, za tega malega pa ni nič ostalo.“

„Omaka, omaka, omaka,“ je pristavil in me zgečkal s koncem svojega mezinca po dlani.

In smejal se je zelo glasno. Tudi jaz sem se smejal, ko sem že dremal, in mati je trdila, da je ostal smehljaj na mojih ustnih še drugi dan zjutraj.

Oče je bil dober skuhar in se je bal Boga. Zato je tudi nosil ob slavnostnih prilikah bandero skuharjev, na katerem je bil vezen sveti Lovrenc z ražnjem in zlato palmovo vejo. Imel je navado, da je rekel:

„Jakec, tvoja mati je pobožna in častivredna žena.“

Ta svoj izrek je velikokrat rad ponavljal. Res je moja mati hodila vsako nedeljo v cerkev z molitvenikom, ki je imel zelo velike črke. Majhne pismenke je namreč težko brala, rekla je, da ji pulijo oči iz glave. Oče je hodil vsak večer za eno ali dve uri v krčmo Pri malem Bakhu, kamor sta hodili tudi lajnarica Žaneta in čipkarica Katarina. In vselej, kadar se je od tam vrnil nekoliko pozneje kakor po navadi, je dejal z ganjenim glasom, med tem ko si je deval na glavo nočno čepico:

„Barba, le mirno spi. Ravnokar sem pripovedoval kruljevemu nožarju: ti si pobožna in častivredna žena.“

Bil sem star šest let, ko me je nagovoril — med tem ko si je uravnaval svoj predpasnik, kar je bilo pri njem znamenje, da se je trdno odločil za kako reč — na sledeči način:

„Miraut, naš dobri pes, mi je vrtil ražen štirinajst let. Ne morem mu očitati ničesar. Dober in zvest služabnik je bil, ki mi ni nikoli ukradel najmanjšega koščka purice ali gosi. Zadovoljeval se je s tem, da je za plačilo svojega truda lizal ponev. Toda star postaja. Njegova taca je že nerodna, ne vidi nič več in nikakor ni več sposoben, da bi vrtil ročaj. Jakec, zdaj je prišla na te vrsta, sinko moj, da prevzameš njegovo mesto. Če boš pazljiv, in ko si pridobiš nekoliko vaje, ti pojde ta reč gotovo prav tako dobro od rok kakor njemu.“

Miraut je poslušal te besede in migal z repom v znamenje, da se strinja. Oče je nadaljeval:

„Torej, na temle stolu boš sedel in obračal raženj. Da si pa ob enem vadiš tudi svojega duha, boš ponavljal svoj abecednik, in ko boš potem znal brati vse tiskane črke, se boš naučil na pamet kako slovnico ali moralko ali pa tudi krasna življenska pravila Starega in Novega Zakona. Kajti poznati Boga in razločevati dobro in hudo je potrebno tudi, če je človek rokodelskega stanu, ki sicer ni slaven, toda pošten, kakor je moj stan, ki je bil stan mojega očeta in ki bo tudi tvoj stan, če Bog dá.“

Od tistega dne sem vrtil raženj, sedeč od jutra do večera v kotu pri ognjišču, na kolenih odprt svoj abecednik. Neki kapucin, ki je prihajal z malho k očetu nabirat milodare, mi je pomagal zlogovati. Delal je to tem raje, ker mu je oče, ki je cenil znanje, plačal njegovo poučevanje s krasnim kosom purice in velikim kozarcem vina; končno mi je prinesel frater, ko je videl, da sestavljam že precej dobro zloge in besede, lepo Življenje svete Margarete, iz katerega me je učil gladko brati.

Nekega dne je spet, kakor vedno, položil svojo bisago na pult, se vsedel k meni in si ogreval boste noge v pepelu ognjišča, jaz pa sem mu gotovo že stotič — moral praviti:

Premodra, čista ti Devica,
vseh porodnic ti pomočnica,
usmili se nas.

V tem trenutku je vstopil v kuhinjo mož debele postave, vendar pa plemenite zunanosti, v duhovniški obleki, in poklical z močnim glasom:

„Hola, gostilničar, kaj dobrega za pod zobel!“

Čeprav je imel sive lase, je vendar bil videti pri polnih močeh in v najlepši starosti. Usta so mu šla na smeh in oči je imel žive. Njegova lica, nekoliko težka, in njegove tri brade so mu častitljivo padale na ovratnik, ki je bil postal iz simpatije prav tako masten, kakor je bil tolst vrat, ki je tičal v njem.

Oče, ki je bil vljuden že iz poklica, je snel čepico in dejal s poklonom:

„Izvolite se, prečastiti, trenotek ogreti pri mojem ognju, takoj prinesem, kar ste želeli.“

Abbé se ni dal dolgo prositi, ampak se je takoj vsedel k ognjišču poleg kapucina.

Ko je slišal dobrega fratra, kako je bral:

Premodra, čista ti Devica,
vseh porodnic ti pomočnica . . .

je zaploskal in dejal:

„Oj, čuda božjega! Kaj takega se pa ne vidi vsak dan! Kapucin, ki zna brati! He, fraterček, kako se pa imenujete?“

„Brat Angelus, nevredni kapucin,“ je odgovoril moj učitelj.

Mati, ki je zaslišala v svoji izbi zgoraj glasove, je prišla dol, privabila jo je radovednost.

Abbé jo je pozdravil z vljudnostjo, ki je bila že čisto domača, in ji rekel:

„Slišite, to je pa nekaj čudovitega, gospa: brat Angelus je kapucin in zna brati!“

„O, on zna brati celo vsako pisavo,“ je odgovorila mati.

Pristopila je s krtačo v roki k fratru in spoznala molitev k sveti Margareti po sliki, ki je predstavljala deviško mučenico.

„To molitev,“ je rekla, „je težko brati, ker so besede tako majhne in skoro nič vsaksebi. K sreči zadostuje pri bolečinah, če jo položimo kot obliž na tisto mesto, kjer najbolj boli; na ta način pomaga prav tako in celo bolj, kakor če bi jo molili. Izkusila sem to, gospod, ko se je rodil ta-le moj sin Jakec.“

„O tem vam ni treba nič dvomiti, ljuba gospa,“ je odgovoril brat Angelus. „Molitev k sveti Margareti gotovo pomaga za to, kar ste rekli, pod izrecnim pogojem, da se dá kapucinom miloščina.“

Pri teh besedan je izpraznil brat Angelus kozarec, ki mu ga je bila mati nalila do roba,

vrgel malho čez ramo in odšel v smeri proti Malemu Baku.

Oče je postavil četrt kokoši pred abbéja, in ta je potegnil iz žepa kos kruha, steklenico vina in nož z bakrenim držajem, ki je predstavljal pokojnega kralja kot rimskega cesarja na antičnem stebru, in začel večerjati.

Komaj pa je dal prvi grizljaj v usta, se je obrnil do mojega očeta in ga prosil soli; čudil se je, da niso že prej postavili predenj solnice.

„Tako so delali,“ je dejal, „stari. Ponudili so sol v znamenje gostoljubja. Postavili so solnice tudi v templje na prt bogovom.“

Oče mu je dal sive soli, ki je bila v leseni posodi, obešeni pri ognjišču. Abbé si je vzel po svojem okusu in pripovedoval:

„Stari so imeli sol za začimbo, potrebno k vsem jedem, in so jo tako visoko cenili, da so imenovali metaforično „sol“ duhovite domisleke, ki dajejo razgovoru okus.“

„Oh,“ je dejal moj oče, „naj so jo naši stari cenili kakorkoli, dandanes ji daje solni davek še večjo vrednost.“

Mati, ki je poslušala in pletla obenem volneno nogavico, je bila vesela, da je tudi lahko rekla katero.

„Sol mora gotovo biti dobra reč,“ je dejala: „saj duhovnik dene otroku, ki ga držimo nad krstnim kamnom, zrno soli na jezik. Ko je moj Jakec začutil sol na jeziku, se je namrdnil, kajti, čeprav je bil še čisto majhen, je bil že zelo bistroumen. Mislim tu-le svojega sina Jakoba, gospod abbé.“

Abbé me je pogledal in dejal:

„Saj to je že velik fant. Skromnost se zrcali na njegovem obličju, in pozorno bere Življenje svete Margarete.“

„O,“ je nadaljevala mati, „bere tudi molitev proti ozeblinam in molitev k svetemu Hubertu, ki mu jih je daroval brat Angelus, in zgodbo o človeku, ki so ga v predmestju Svetega Marcela požrli hudiči, ker se je norčeval iz svetega imena Gospodovega.“

Oče me je gledal z občudovanjem in zašepetal abbéju na uho, da se naučim vse, kar hočem, s prirojeno in naravno lahkoto.

„Torej,“ je odgovoril abbé, „ga je treba uriti v dobri literaturi, ki je možu na čast, uteha v življenju in zdravilo za vsako trpljenje, tudi za bolečine ljubezni, kakor trdi pesnik Theokritos.“

„Čeprav sem samo skuhar,“ je odgovoril oče, „visoko cenim znanje in verjamem, da je ono, kakor pravi vaša milost, zdravilo proti ljubezni. Toda ne verjamem, da bi pomagalo proti gladu.“

„Res je, da ni literatura zdravilno mazilo proti gladu, ki bi ga pregnalo; vendar pa pri naša pri njem nekako olajšanje kakor hladilen, čeprav nepopolen balzam.“

Ko je tako govoril, se je prikazala na pragu čipkarica Katarina, ki ji je avba bila zlezla po strani na uho, in z zelo zmečkanim robcem na prsih. Ko jo je mati zagledala, je namrščila obrvi in spustila tri pentlje pri svojem pletenju.

„Gospod Ménétrier,“ je rekla Katarina očetu, „pojdite, izpregovorite dobro besedico s stražniki. Če tega ne storite, odpeljejo brata Angela prav gotovo v zapor. Dobri frater je pred kratkim vstopil Pri Malem Bakhu in izpil tam dva ali tri vrčke, ki jih pa ni plačal, iz strahu, je rekel, da se ne bi pregrešil proti predpisom svetega Frančiška. Najhujše pri celi tej zadevi pa je, da je zagledal pod lopo v družbi mene in pristopil, da bi me naučil neko novo molitev. Rekla sem mu, da zdaj ni primeren trenotek za to; ko pa le ni odnehal, ga je kruljevi nožar, ki je bil čisto zraven mene, zelo močno potegnil za brado. Tu se vrže brat Angelus na nožarja, ki se je zvalil po tleh in podrl ob enem še mizo z majolikami vred. Na ta ropot je priteknel krčmar, in ko je zagledal prevrnjeno mizo, razlito vino in brata Angela z nogo na nožarjevi glavi in vihtečega stol, s katerim je tolkel po vseh, ki so mu prišli blizu, je ta grdi oštir zaklel kakor sam vrag in tekel po stražo. Gospod Ménétrier, pojdite nemudoma, pojdite rešit fraterčka iz rok orožnikov. Pobožen mož je, in kar je napravil, se dá lahko opravičiti.“

Oče je sicer prav rad storil čipkarici uslugo. Zdaj pa čipkaričine besede niso imele tistega učinka, kakor ga je pričakovala. Odgovoril je prav odločno, da se kapucinovo vedenje ne more opravičiti, in da mu želi prav temeljite pokore ob kruhu in vodi v najbolj temni podzemeljski luknji samostana, kateremu je v sramoto in zasmeh.

Razburil se je, govoreč:

„Pijanec in razuzdanec, ki mu dajem vsak dan dober grizljaj, in ki hodi po krčmah nagajat dekletom, tako skaženim, da jim je več do družbe nožarja-potepuha in kapucina, kakor pa za družbo

poštenih cehovnih trgovcev mestne četrti. Fej! Fej!“

Na tem mestu svojega oštevanja pa se je naenkrat ustavil in skrivoma pogledal na mater, ki se je opirala, stoječ pokonci, ob opaz stopnic in ostro in hitro ropotala s pletilnimi iglami.

Katarina, razočarana nad tem slabim sprejemom, je dejala suho:

„Torej nečete reči krčmarju in stražnikom par dobrih besed?“

„Rečem jim, če hočete, da odpeljejo tudi nožarja s kapucinom vred.“

„Ampak,“ je odvrnila s smehom, „nožar je vendar vaš prijatelj.“

„Bolj vaš prijatelj kakor moj,“ je rekel moj oče razdraženo. „Capin, ki hodi po krivih potih in šanta.“

„Oh! to je pa res,“ je zaklicala, „šanta! Šantá, šantá, šantá!“

In odšla je, silno se smejoč.

Tu se je obrnil oče k abbéju, ki je z nožem obiral kost:

„Stvar je res tako, kakor sem imel čast že povedati vaši milosti: za vsako uro branja in pisanja, ki jo daje kapucin mojemu otroku, plačam s kupo vina in dobrim grizljajem, z zajcem, kuncem, gosjo, dà tudi s kokošjo ali kopunom. To je pijanec in razuzdanec!“

„O tem vam ni treba nič dvomiti,“ je odvrnil abbé.

„Toda če se še kdaj predrzne prestopiti moj prag, ga izženem z metlo.“

„In prav storite,“ je dejal abbé. „Kapucin je osel, in je učil vašega sina veliko manj govoriti kakor pa rigati po oslovsko. Pametno naredite, če vržete v ogenj tisto Življenje svete Katarine, tisto molitev proti ozeblinam in tisto zgodbo o volkodlaku, s katerimi je kutar zastrupljal duha vašega sina. Za ceno, ki je brat Angelus zanjo dajal ure, jih bom dajal jaz; učil bom fanta latinski in grški, pa tudi v francoščini ga bom vadil, ki sta jo Voiture in Belzac razvila do popolnosti. Dvojno poseben in srečen slučaj hoče, da postane tale vaš Jakec Vrtiraženj učen in da bom jaz vsak dan imel kaj za jesti.“

„Kar udariva!“ je rekel oče. „Barba, prinesi dva kozarca. Kupčija ni sklenjena, dokler obe straki ne trčita, v znamenje, da sta se zedinili. Pila bova kar tukaj. Dokler sem živ, ne prestopim več praga Pri Malem Bakhu, tako sta mi zoperna ta-le nožar in kapucin.“

Abbé je vstal in govoril s počasnim in resnim glasom, opiraje se z rokama ob naslonjalo stola:

„Predvsem se zahvaljujem Bogu, stvarniku in vzdrževalcu vseh stvari, da me je pripeljal v to krušno hišo. On sam je, ki vodi naša pota, in njegovo previdnost vidimo v vsem človeškem dejanju in nehanju, vendar bi pa bilo predrzno in večkrat nepristojno, ko bi mu preveč natanko sledili v njej. Ker je namreč splošna, se nahaja v najrazličnejših okolnostih, ki so na vsak način vzvišene radi božjega vodstva, smešne in opolzke pa, kar se tiče udeležbe ljudi pri njih, ki je sploh edina točka, ki jo mi vidimo. Torej se ne sme kričati, kakor to delajo kapucini in preproste ženske, da vidimo božjo roko pri vsaki neumnosti. Slavimo Gospoda; prosimo ga, da bi me razsvetlil pri pouku, ki ga bom dajal temu otroku, kar se pa tiče ostalega, se udajmo v njegovo sveto voljo in nikar ne poizkušajmo, da bi jo spoznali popolnoma.“

Prijel je kupo in izpil dober požirek vina.

„To vino,“ je nadaljeval, „razširja po človeškem telesu prijetno in oživljajočo toploto. To je pijača, vredna, da bi jo opevala kneza bakhičnih pesnikov, Anakreon in Chaulieu. Ž njo omočim ustnice svojega mladega učenca.“

Dal mi je kupo pod brado in zaklical:

„Čebele Akademije, priletite, priletite in sedite v blagoglasnih rojih na usta Jakoba Vrtiražnja, posvečena odzdaj Muzam.“

„Oh!“ gospod abbé, je izpregovorila mati, „res je, da vino vabi čebele, posebno če je sladko. Toda ne smete želeči, da bi se te zle muhe vsedle na ustne mojega Jakca, kajti njihov zbodljaj je boleč. Ko sem enkrat ugriznila v breskev, me je zbodla čebela v jezik, in pretrepela sem peklenske muke. Šele nekoliko prsti, pomešane s slinami, ki mi jo je položil brat Angelus v usta, medtem ko je molil molitev k svetemu Kozmi, mi je olajšalo bolečine.“

Abbé je izjavil, da je govoril o čebelah v alegoričnem zmislu. Oče pa je rekel s karajočim glasom:

„Barba, ti si pobožna in častivredna žena, velikokrat sem pa opazil, da imaš neprijetno nagnjenje, skakati nespametno v resne pogovore kakor pes med keglje.“

„Mogoče,“ je odgovorila moja mati, „toda če bi se bil vedno držal mojih nasvetov, ljubi Lenart, bi se ti bilo bolje godilo. Lahko mogoče,

da ne poznam vseh vrst čebel, razumem pa, kako se vodi gospodarstvo in kako se mora obnašati prileten mož, oče rodovine in zastavonoša svojega čeha.“

Oče se je popraskal za ušesom in nalil abbéju vina, ki je vzdihnil in rekel;

„Resnično, znanje se za naših dni ne spoštuje tako v francoskem kraljestvu, kakor se je spoštovalo pri rimskem narodu, čeprav je bil že padel v svojih prvotnih krepostih v tistih časih, ko je retorika dvignila Evgena na prestol države. Neredko vidimo v naši dobi sposobnega človeka v podstrešju brez ognja in sveče. Exemplum ut talpa. Jaz sám sem žalosten primer tega.“

Povedal nam je zgodbo svojega življenja, ki jo podajam tako, kakor je izšla iz njegovih ust, le da so tam bila sem pa tja mesta, ki jih vsled svoje mladosti še nisem mogel dobro razumeti in vsled tega obdržati v spominu. Menil sem torej, da jih smem izpopolniti iz tega, kar mi je popreje zaupno povedal, ko mi je izkazal čast svojega prijateljstva.

* * *

Tak, kakor me vidite, je dejal, ali bolje rečeno, čisto drugačen, kakor me vidite: mlad, vitek, živih oči in črnih las, sem učil svobodne umetnosti na kolegiju v Bauvaisu pod gospodi Duguéjem, Guérinom, Coffinom in Baffierom. Bil sem posvečen v mašnika in sem mislil, da si pridobim veliko slavo v literaturi. Toda ženska je podrla vse moje upe. Imenovala se je Nicole Pigoreau in je imela prodajalnico za knjige Pri zlati bibliji, na trgu pred kolegijem. Hodil sem tja in listal brez prenehanja po knjigah, ki jih je dobivala iz Holandskega, in tudi po tistih bipontinskih izdajah, ki so opremljene z zelo učenimi opombami, razlagami in komentarji. Bil sem ljubezniv mladenič, gospa Pigoreaujeva je to opazila na mojo nesrečo. Bila je svoj čas lepa in je še vedno znala dopasti. Njene oči so govorile. Nekega dne so bili Ciceroni in Titi Liviji, Platon in Aristoteli, Thukydidés, Polybios in Varro, Epiktetes, Seneca, Boëtius in Cassiodorus, Homer, Aischyles, Sophokles, Euripides, Plautus in Terentius, Diodoros Sicilski in Dionysios Halikarnaški, sveti Janez Zlatousti in sveti Bazilij, sveti Jeronim in sveti Avguštin, Erazem, Saumaise, Turnèbe in Scaliger, sveti Tomaž Akvinski, sveti Bonaventura, Bossuet, ki ga je posnemal Ferri, dalje Lenain, Godefroy, Mézeray, Main-

bourg, Fabricius, oče Lelong in oče Pitou, vsi pesniki, vsi govorniki, vsi zgodovinarji, vsi očetje, vsi doktorji, vsi bogoslovci, vsi humanisti in vsi kompilatorji, zbrani ob stenah od vrha do tal, priče najinih poljubov.

„Nisem se vam mogla ustavljati, je rekla, nikar si ne mislite o meni nič slabega.“

Izražala mi je svojo ljubezen z nenavadno vnemo. Enkrat sem moral pomeriti čipkasti ovrtnik in čipkaste manšete, in ko se je prepričala, da mi imenitno pristojajo, me je silila, naj jih obdržim. Tega nisem hotel storiti. Ker se je razburjala nad mojim upiranjem, češ, da je to razžaljenje njene ljubezni, sem se udal in vzela, kar mi je ponujala, iz strahu, da je ne bi razžalil.

Moja sreča je trajala do tistega časa, ko me je nadomestil neki oficir. Polastila se me je huda nejevolja in v svoji gorečnosti, da bi se maščeval, sem dejal profesorjem kolegija, da ne bom več hodil k Zlati bibliji ker se tam dogajajo prizori, ki so pohujšljivi za mladega duhovnika.

Da povem po pravici, te moje spletke so mi prinesle slab sad. Kajti, ko je gospa Pigoreaujeva izvedela, kako da ravnam proti njej, je razglasila, da sem ji ukradel manšete in ovrtnik iz čipk. Njena natolcevanja so prišla na uho vodstva, in to je dalo preiskati moj kovčeg in našlo tam rečene stvari, ki so imele precejšnjo vrednost.

Spodili so me, in tako sem izkusil po vzgledu Hippolyta in Bellephrona zvižčnost in hudobnost žensk. Stal sem naenkrat na cesti s svojo obleko in svojimi zapiski o govorništvu in bil v nevarnosti, da umrjem od lakote; odložil sem torej svoj duhovniški kolar in se ponudil nekemu hugenotskemu visokemu plemiču, ki me je sprejel za tajnika in mi narekoval sramotilne razprave o veri.

„Ah! Resnično!“ je zaklical moj oče, „to pa niste prav storili, gospod abbé. Pošten mož ne sme nikoli posoditi svoje roke za taka gnusna dejanja. In jaz za svojo osebo, čeprav sem neveden in rokodelskega stanu, ne morem videti krivoverca protestantskega.“

„Imate čisto prav, ljubi moj,“ je nadaljeval abbé. „To je najslabša stran v knjigi mojega življenja, tista, ki jo najbolj obžalujem. Toda moj gospodar je bil kalvinec. Uporabljal me je samo pri spisih proti luterancem in socinianom, ki jih ni mogel trpeti, in zagotavljam vas, da sem moral o teh krivovercih razpravljati veliko ostreje, kakor so to delali na Sorboni.“

„Amen“, je rekel moj oče. „Ovce se pasejo, volkovi pa se žro med seboj.“

Abbé je nadaljeval svoje pripovedovanje:

„Sicer pa nisem ostal dolgo pri tem gospodu, ki je imel veliko bolj v čislih pisma Ulriha Huttena kakor pa govore Demosthenove in kjer se je pila sama voda. Poizkusil sem nato različne poklice, a v nobenem nisem imel sreče.“

Bil sem po vrsti: kolportér, igravec, menih in lakaj. Potem sem oblekel spet kolar in sem postal tajnik škofa v Séezu, kjer sem sestavljal zaznamek dragocenih rokopisov v njegovi knjižnici. Ta katalog tvori dva zvezka in folio, ki ju je postavil v svoji galeriji, vezana v rdeč safian, z njegovim znakom in z zlato obrezo. Upam si reči, da je to dobro delo.

Le na meni je bilo ležeče, pa bi mi bila tekla leta v miru in študiju pri monsignorju do smrti. Toda ljubil sem hišno gospé sodnikove. Ne sodite me preostro! Bila vam je to brinetka bohotnih udov, živahna in sveža, da bi jo bil sam sveti Pahomij ljubil. Nekega dne pa si je najela voz in se odpeljala v Pariz, da poišče tam svojo srečo. Šel sem za njo. Toda jaz nisem dosegel tam tistih uspehov kakor ona. Vstopil sem, na njeno priporočilo, v službo gospé Saint-Ernestove, plesalke na Operi, ki mi je poznavajoč moje sposobnosti, naročila, da naj napišem po njenem diktatu sramotilen spis proti gospodični Davilliersovi; imela je namreč vzroke, da se je pritoževala nad to damo. Bil sem dober tajnik in pošteno sem zaslužil tistih petdeset tolarjev, ki so mi bili obljubljeni. Knjiga je bila tiskana v Amsterdamu pri Marku Mihaelu Reyju, z alegorično podobo na naslovi strani, in gospodična Davilliersova je sprejela prvi iztis ravno v tistem trenutku, ko je morala nastopiti na odru, da zapoje veliko arijo Armidino. Od togote je postal njen glas ves hripav in se je tresel. Pela je napačno in občinstvo jo je izžvižgalo. Ko je bila njena uloga končana, je tekla, taka kakor je bila, našminkana in v kostimu k intendantu, ki ji ni nikoli ničesar odrekel. Vrgla se je, vsa v solzah, k njegovim nogam in klicala po maščevanju. Kmalu se je razvedelo, da ji je to napravila gospa Saint-Ernestova.

Ko so jo zasliševali, silili vánjo in ji grozili, me je ovadila, in vrgli so me v Bastiljo, kjer sem bil štiri leta. Nekoliko tolažbe sem našel v branju Boëtija in Cassiodora.

Potem sem imel kolibo javnega pisarja na pokopališču „Nedolžnih otrok“ in služil zaljubljenim deklam s tistim peresom, ki bi bilo imelo opisovati slavne može starega Rima in razlagati spise svetih Očetov. Za vsako zaljubljeno pismo dobivam dva vinarja, to je pač posel, od katerega bolj umiram, kakor pa živim. Tolaži me pri tem edino to, da je tudi Epiktetes bil suženj in Pyrrhon vrtnar.

Pravkar sem dobil po izredno srečnem naključju tolar za anonimno pismo. Dva dni že nisem bil jedel. Podal sem se torej takoj na pot, da poiščem kako gostilno. Zagledal sem z ulice

vaš poslikani izvesek, in kako veselo plapola ogenj vašega ognjišča po steklih vaših oken. Začutil sem na vašem pragu preslasten vonj. Vstopil sem. Ljubi moj, zdaj poznate moje življenje.“

„Vidim, da je to življenje vrlega moža in razun tistega krivoverca ni v njem nič takega, da bi se moglo preveč grajati. Dajte mi roko. Midva sva prijatelja. Kako se imenujete?“

„Jeronim Coignard, doktor bogoslovja, licenciat svobodnih umetnosti.“

* * *

(Dalje prihodnjič.)

Vijola.

Vijola modra in rumena,
Marija, z rožami češčena!

Vsa v glorijoli solnc stoji,
bleščijo milost ji oči.

V naročju njenem božji sin
igra se z žarom dragotin.

Iz demantnih je solz nakit
okoli vrata mu ovit.

In jabolko je iz zlata,
ki v desni roki ga ima.

Stopinja plaha pridrhti,
priblodijo kalné oči.

In večna luč in tiš somrak –
K Mariji plava klic grenak:

»Madona, Jezus mali ti,
kdo v srcu ogenj pogasi?

Grenkà bolest, temà, gorje,
mi v duši črno plamene.

Oltar življenja je podrt,
reži se vame grob odprt.

Miru nikjer, utehe ni,
Madona, Jezus mali ti!»

In božji sin se nasmehlja
in zlato jabolko poda

s prestola svoje milosti
trpečemu v ponižnosti.

In solza kane mu iz oči,
luč večna svetlo zagori.

Vijola modra in rumena,
Marija, z rožami češčena!

Fl. Golar.

Nočna pot.

Po tolmunu kroži zvezda –
topol se nad njo dviguje
tiho, zvesto jo varuje,
kot bi padla mu iz gnezda.

Mimo s srečo grem temotno,
le z nebes oko bleščeče
gleda name in ljubeče
spremlja mojo pot samotno.

Fl. Golar.

Listek.

Književnost.

Golar Florijan (Cvetko): Kmečke povesti. III. zvezek Knjižnice Slovenskega Ilustrovanega Tednika. Tisk in založba Zadrúžne tiskarne v Krškem. Elegantno vezana knjiga z naslovno risbo Maksima Gasparija stane 2-50 K; za naročnike tednika „Tedenske slike“ 2 K. Str. 196.

Pesnik naših livad, našega polja, krasote naših holmov in dolin, Cvetko Golar je izdal prvi zbornik svojih povesti. Slovenska in sploh jugoslovanska narodna poezija so večno sveži vrelec, ki pije iz njega Golarjeva Muza. Njegov lirski zbornik „Pisano polje“ ga je postavil za naslednika Josipa Murna in deloma Dragotina Ketteja, ki sta mu bila mladostna vrstnika in literarna tovariša. Kakor nezabna pokojnika, odklikuje Golarja predvsem velika ljubezen do prirode, ki jo opazuje s srcem slovenskega kmeta in z naivnostjo lirskega poeta, jo slika z nežnimi, sladkobnimi bojami slikarja pastelista in jo opazuje vedno v novi osvetljavi in vsak hip izpremenjenem občutju. Tudi v svojem prvem zborniku kmečkih povesti je Golar predvsem lirik in pesnik prirode in sebi najsimpatičnejših naravnih ljudi. Polje, gozd, loka, grički in doline slovenske domovine so mu krasota vseh krasot; njegovi opisi drevja, pomladi na zeleni gori, žitnega polja pod žarom poletnega solnca, temne groze viharja med gromom in bliskom ter poezije mesečne noči, ko žgoli slavec v goščavi in prepevajo po vaseh vasujoči fantje, kažejo prozaista Golarja z najboljše strani. Svoje realistične kmečke motive zaodeva Golar v romantično pravljličnost, kar daje njegovim novelam prav poseben mik in čar. V ljubezenske spletke kmečkih fantov in deklet vpleta zaklete kraljične, princezinje, zmaje, celo hudičke in satanke ter zliva svetova resnice in bajke spretno v enotne umotvore dražestnih romantičnih boj in neoporečne originalnosti. Golarjev literarni značaj je v svojem temelju idealistično-romantičen; socialne bede svet pretresujočih bojov in konfliktov, niti seksualnosti, te osi vsega življenja, se ne dotika. Pravljica, bajka, pestrobajna romantika obdaja vse njegove osebe, tako da imaš med čitanjem njegovih povesti občutek, da si še vedno navno srečen otrok med pastirji in kmečkimi deklički, ki jim je vas z malim horizontom ves svet ter cvetoča loka najvišja lepota vsega stvarstva. Poezije v prozi so Golarjeve povesti, v pristnem domačem jeziku, brez snobstva in afektiranja napisane, izlité iz mehke lirske duše, nikdar dolgočasne in moreče. Njegova bujna domišljivost ustvarja izlaha in tekoče, dejanje se razvija logično in vseskoz napeto, tako da se bo njegova knjiga čitala povsod z resničnim užitkom.

„Kmečke povesti“ obsezajo sedmero novel. Prva z naslovom „Lovec Klemen“ je po svoji dramatično napieti vsebini, grčavih in jedrih tipih vsekakor najkrepkejša. Lovski tat Klemen, ki strelja v razpelo na križpoti, kmet Štefan, tkalec Peter, tesar Anžon, krčmar Galjot i. dr. so izvrstno karakterizirane figure iz gorskega zakotja. „Lenčica in zmaj“ se čita kakor narodna pravljica, polna vaške idilike in bujne fantazije. Motiv spominja „Dveh nevest“ in Lenčica je sestra Tončkina. Povest „O hudem kovaču“ je prožeta z zdravim humorjem, čeprav je slovenski kovač Boštjan z Minico v značajnem sorodstvu z grškim Heraklejem, ki ga je ukrotila Omfala. Prizori z otrokom so prav posebno srčkani in dobro opazovani. Nežna idilika v „Pastirski ljubezni“ je morda najpoetičnejši del vse knjige. Otroške dialoge pogodi Golar vedno prav živo. Zabavno in pri vsej opasnosti sujeta nedolžno šalo je podal avtor z noveletko „Katrice in hudič“. Vasovanje hudiča, preoblečenega v gorenjskega fanta v črnem suknjiču in zelenem telovniku s srebrnimi gumbi, pri objestni Katrici je zlasti na zadnjih straneh izborna groteska. Črtica „V leščevju“ je realistična slika vzgoje na kmetih, tragična epizoda, porojena iz zavisti in ljubosumja med otroci. Spadala bi v Šilovičevo knjigo „Vzroci zločina“ kot posebno efektivna ilustracija. Zadnjo, „Dve nevesti“ smo čitali že v Maticnem izdanju; avtor pa jo je obdelal in popolnil. Tu je Golar vseskoz romantičen in njegova fantazija se razmahuje brez ozira na verjetnost na krilih poezije svobodno preko vseh mej. Šopek narodne poezije moramo nazvati to knjigo, ki predstavlja rojakom našega simpatičnega pesnika prvič tudi kot odličnega prozaista prav originalnega značaja. Uverjen sem, da bodo čitali njegove „Kmečke povesti“ z radostjo vsi, ki ljubijo pristno slovensko berilo.

Fr. Govekar.

Dr. Ivan Prijatelj: Janko Kersnik, njega delo in doba. II. del: Novelist in politik. (Janka Kersnika Zbrani spisi. Zvezek VI. Sešitek II. in III.) — V Ljubljani, 1914. Založil L. Schwenter. 8°, str. 642.

Težko pričakovani drugi in zaključni del dr. Prijateljeve študije o Janezu Kersniku in njega dobi je letos izšel.

Priznati mora vsak: že po zunanem obsegu, še bolj pa po tehtni vsebini impozantno delo! Delo dolgoletnega truda in marljivosti. A sama pridnost ne pomaga nič. Če ne vzame stvari v roke mož širokega obzorja, obenem globoke strokovne izobrazbe in vesten delavec, ki gre povsod sam do prvih virov.

Pač nihče naših literarnih historikov ni bil bolj poklican, da prevzame redakcijo Kersnikovih spisov in nam nariše z vestno in večjo roko verno sliko pisatelja in njegove

dobe kakor ravno dr. Prijatelj. Tudi naš „aleter Scott“, Jurčič seže že deloma v to dobo in ravno o tem pisatelju bridko pogrešamo primerne študije. Pričakujemo je ravno in istega peresa, ki se je že pri Kersniku tako vrlo izkazalo in nam tudi o poznejšem Jurčiču povedalo dosti zanimivega in važnega...

Avtor je razdelil knjigo na tri oddelke, ki so spet razdeljena na poglavja, vsa tri po istem principu. Na koncu knjige je pridejana še posebna — morda nekoliko prekratka „karakteristika“ Janka Kersnika kot pisatelja.

Pri vsakem oddelku stoji na čelu poglavje o splošni politični situaciji v Avstriji. Na to sledi postopoma v posameznih poglavjih slika našega slovenskega političnega, kulturnega in socialnega življenja. Sledi posebno poglavje o literarnih razmerah in na koncu vsakega oddelka poglavje o Janku Kersniku.

Načrt knjige je sestavljen torej, kakor vidimo, prav jasno in pregledno. Tako nam govori prvi oddelek „V Ljubljani“ o protislovanskem režimu liberalnega Auerspergovega ministrstva v Avstriji. Na to nam riše, kako smo se počutili in vedli mi Slovenci pod nemškoliberalno vlado. Nadaljnje poglavje govori o južnoslovanskem vprašanju pri nas v tisti dobi. Prav kakor pred kratkim balkanski boji, tako so tudj takrat osvoboditeljne vojne balkanskih Slovanov in Rusov proti Turkom na eni, nemški pritisk na drugi strani obrnile oči Slovencev proti jugu. Le v združenju s Hrvati so iskali rešitve, jezik je mrgolel — *signum temporis* — hrvaških besedi, ki jih nihče ni razumel... — Četrto poglavje govori o tedanji naši domači politiki, dobi „miru in sprave“, peto o socialnem življenju, predzadnje o leposlovju (obnovljeni Stritarjev „Zvon“ 1876, Jurčičeva „Slovenska knjižnica“ z „Doktorjem Zobrom“ in Kersnikovim romanom „Na Žerinjah“, Pajkova „Zora“, Stritarjevo umikanje na konservativno in slogaško stran, pojevanje Stritarjevega „Zvona“ l. 1879 in njegov konec l. 1880.) — Končno poglavje nam riše življenje in delo Kersnika samega.

Drugi oddelek „Na Brdu“ nam opisuje dobo, ko so se vremena Kranjcem vendar nekoliko zjasnila, govori o dobi Taafeja na Dunaju, deželnega predsednika Winklerja in škofa Pogačarja v Ljubljani, o novi slovenski vladni stranki s Šukljetom na čelu, ki ji je pripadal tudi Kersnik, ki je imel zelo pametno politično načelo, ki se ga pa žalibog Slovenci nismo vedno držali: „Če smo v manjšini, v opoziciji — z bêtom, če smo pa v večini — zmerno, pametno!“

Četrto poglavje je posvečeno razmerju našega ponižnega liberalizma do vedno bolj naraščajočega klerikalizma pri nas, o epohalnem nastopu „kladivarja“ in enostranskega fanatika Mahniča, njegovih „Dvanajstih večerih“, njegovi obsodbi Gregoriča, nezavednega učenca Stritarjevega pesimizma, in o dokaj klaverni vlogi, ki so je v tem boju igrali liberalci. Stritar, ki je l. 1872 pel v „Dunajskih sonetih“: „Slovenec liberalen sem — kamnajte!“ se je zdaj delal dobrega „kristjana“. Seveda je treba upoštevati, da kristjan ni identično s katoličan in je sploh danes zelo raztezljiv pojem. Saj n. pr. današnji protestantizem (Harnack) perhorecira vse nadnaravno in čudežno in sprejema le nauk Jezusov o sinovskem razmerju religioznega človeka k „Očetu“. Kristjan je tudi Tolstoj. Torej je premišljena finta, če se Stritar z mirno vestjo imenuje kristjana in prav tako naši politiki (Šuklje, Tavčar) pred volilci. Peto poglavje govori o našem socialnem življenju, šesto o socialni demokraciji pri nas.

Sedmo poglavje razpravlja o literarni dobi „Ljubljanskega Zvona“ pod Levčevim uredništvom, ki je l. 1881 nadomestil umrli Stritarjev „Zvon“ in združil krog sebe vse najodličnejše slovenske literarne moči: tu je bil Jurčič (z „Rokovnjači“), ki je žal umrl še isto leto, Janez Kersnik, ki je prevzel ne „Rokovnjače“ kot dedščino, ampak tudi realistično smer pisanja, ki jo je zastopal Jurčič, dr. Tavčar, Trdina, Levstik, Levec sam, Erjavec. Žalibog so morali vsled Jurčičeve smrti privzeti Stritarja ki nikakor ni spadal v novo smer.

Prijatelj nas pelje za kulise uredništva „Zvonovega“ in tu vidimo ves križevi pot ubogega urednika slovenskega beletrističnega lista, tistega namreč, ki vzame svojo nalogo resno. Sketov konkurent „Kres“ v Celovcu ni „Zvonu“ škodoval, pač pa Levčevo in Kersnikovo „vladinovstvo“. Konkurenco mu je začel delati dr. Tavčarjev in Iv. Hribarjev „Slovan“. Tega je ubil Trdinov spis „Hrvaški spomini“ kjer opisuje med drugm nemoralno življenje Slavonk. Koncem leta 1887. je „Slovan“ prenehal — „moralno ogorčenje“ je bilo preveliko!... Mesto solzavega Gregoriča pri „Zvonu“ je zavzel krepki realist Aškerc. — Z l. 1889 je pa dobil „Zvon“ novega tekmeča, ki je bil takrat sicer še neznan, a je pozneje zrastel v važen in vpoštevanja vreden faktor: drja. Fr. Lampèta „Dom in Svet“. Zelo dobro je poudaril Prijatelj, da je takrat „Zvonu“ manjkalo literarnega teoretika, ki bi bil učvrstil razvijajoči se slovenski realizem. Stritar je s svojimi literarnimi razpravami celo motil ta razvoj. Sistematičnega modernega pogleda na svet v listu ni bilo, „slogaštvo“ tudi tu. Zato je imel lahko delo — Mahnič... Zadnje poglavje govori o Kersniku, ki je napravil svoj notarski izpit, se oženil in preselil na Brdo.

Tretji oddelek „Zadnja leta“ razpravlja najprej o vladi „koalicije“, Windischgrätzovem, Kielmanseggovem in Badeni-jem ministrstvu na Dunaju, deželnem predsedništvu Viktorja Heina, razmerju Slovencev do vlade sploh, razmerju med liberalci in klerikalci pri nas, ki je postajalo vedno bolj napeto (Škof Missia). Klerikalci so šli med ljudstvo in ustanovljali povsod svoje organizacije, liberalci nič, pač — da se ohranijo, so sklenili zvezo z Nemci, ki jo je skuhal Šuklje, koncept pogodbe pa napisal — Kersnik.

(Konec prihodnjic.)

Zapiski.

† **Davorin Jenko.** Nedavno tega so spremila mnoga slovenska društva k večnemu počitku osivelega, nadarjenega in nenavadno plodovitega skladatelja Davorina Jenka. Dasi ga je doletela smrt ob času, ko komaj dopuščajo razmere, udajati se žalostnim občutkom za posameznikom, vendar je bil žalni sprevod časten in svečan. Udeleženci so vedeli, da gredo za krsto enega prvih naših glasbenikov, za zemskimi ostanki tistega, ki je prvi bodril in hrabil naše prebujajoče se očete, češ, naprej, zastava slave, na boj, junaška kri!

Davorin Jenko je bil rojen 10. novembra 1835. leta na Gorenjskem in sicer v Dvorjah poleg Cerkljan. L. 1843. je pričel obiskovati ljudsko šolo v Kranju. Tu se je seznanil s čustvenim lirikom Simonom Jenkom, ki je zložil besedilo narodne budnice „Naprej“. Ljudsko šolo in nižjo gimnazijo je dovršil v Ljubljani, kjer se je pričel bolj in bolj udajati glasbi. V teh letih sta bila njegova glasbena učitelja rajni cerkveni skladatelj Gregor Rihar, organist ljubljanske stolne

cerkve, in K. Mašek. Višjo gimnazijo je obiskoval in dovršil v Trstu, kjer se je seznanil zlasti z italijansko glasbo, katere vpliv kažejo mnoge poznejše njegove skladbe. V Trstu sta ga poučevala v muziki Sinico in Ricci. Leta 1859. se je pripeljal na Dunaj in se je vpisal v pravoslovje. Študiral je jus, delal izpite, najrajši pa se je zatekal h glasbi. Kadar je le mogel, je pohitel v dvorno knjižnico in pripetilo se je, da je presedel tam cele dneve, zatopljen v slavna glasbena dela. Kadar je le mogel, je obiskal gledališče. Poslušal je opere in operete in se udeleževal koncertov. Tako je širil svoje obzorje kot glasbenik in bodoči skladatelj. Ko se je ustanovilo na Dunaju „Slovensko pevsko društvo“, je bil izbran Jenko za pevovodjo. Pridno je vadil in uril, pričel je prirejati koncerte in zbudil med Slovenci in enako med drugimi na Dunaju se mudečimi Jugoslovani veliko zanimanje. Pričel je skladati tudi sam in deval med programe koncertov točke svojih lastnih kompozicij. Tako na primer znano „Pobratimijo“, „Mornarja“, „Hej rojaki“ itd. V tistih časih je zložil še te-le slovenske pesmi: „Za slovo“, „Kam“, „Dve utvi“, „Slabo sveča je brlela“, „Na tujih tleh“, „Zdravica“, „Raja“, „Tiha luna“, „Lipa“, „Vabilo“, „Molitev“, „Mi vstajamo“ in pretresljivo žalostinko „Na grobeh“.

O postanku budnice „Naprej“ je pisal sam v 3. zvezku „Novih akordov“ (1910) nekako to-le:

Dne 16. maja 1860. leta je zložil Davorin Jenko pesem „Naprej zastava Slave“. Pri neki priložnosti je zaprosil prej Simona Jenka, da bi zložil pesem, katera bi bila pripravna za koračnico, da se poje pri izletu.

Čez nekoliko dni je dobil Davorin od prerano umrlega Simona pesem „Naprej“. Poskusil je večkrat, da jo komponira, a ni mogel najti melodije, ki bi odgovarjala tekstu. Ves trud je bil zastonj.

16. maja popoldne gre v Baderjevo kavarno, ki je bila blizu vseučilišča. Tukaj je začel čitati staro „Presse“, ki je v podlistku napadala slovenski narod. Ta članek ga je tako razsrdil, da je vrgel list stran in šel iz kavarne. Na ulici začne naenkrat peti tiho vase „Naprej, zastava Slave!“ Ustavlja se in ves začuden reče: Glej! tako dolgo sem se brezuspešno mučil, da bi dal napev tej pesmi, a sedaj v svoji razburjenosti sem ga nenadoma našel. Davorin gre v Prater in v gostilni „zum Hirschen“ napiše to pesem tako, kakor se danes poje.

Prvikrat se je pela v javnosti dne 22. oktobra 1860 l. na besedi „Slovanskega pevskega društva“ v dvorani pri „Sperlu“ na Dunaju v navzočnosti mnogoštevilnega slovenskega občinstva. Njeni glasovi so elektrizovali vse navzoče občinstvo tako, da odobravanja ni hotelo biti ni konca ni kraja. Takoj na to se je raznesla pesem po vsem Slovenskem ter je malone postala narodno blago. A tudi ostali slovanski narodi so jo brzo sprejeli in tudi med njimi se je istotako udomačila kakor v Slovencih. Posebno Čehi in Hrvati niso pozabili pri slavnostnih prilikah na to navduševalno himno. Pruske vojne muzike so jo pri vходу in izhodu iz Češke 1866. leta svirale, a ruske vojne muzike pri vходу v Plevno, Sofijo in Kars. —

Leta 1863. se je Jenko poslovil od juristarije in se posvetil zgolj glasbi. Dobil in sprejel je službo pevovodje v Pančevem na Južnem Ogrskem, kjer si je kmalu vzgojil svoj pevski zbor in prirejal ž njim koncerte. V programe koncertov je uvrščal svoje originalne skladbe: „Bogovi silni“, „Sabljo, moja dimiščijo“ itd.

Sloves njegov je rasel in se širil. Leta 1865. mu je ponudilo belgrajsko pevsko društvo mesto pevovodje, leta 1871. pa je postal kapelnik belgrajskega gledališča, kjer mu je bila verna umetniška družica slavna igralka Vela Nigri-nova. V tej službi je ostal 32 let in bil pred par leti upokojen. V času svojega kapelnikovanja je zložil nad 200 pesmi in pet uvertur za orkester („Kosovo“, „Milan“, „Aleksander“, „Srpkinja“ in „Djido“). Tudi nekaj operet in melodramov je komponiral. Evo imena: „Vračara“, „Čudo“, „Pobjeda“, „Přibislav in Bošena“.

Tekmeča nj imel, njegov vpliv je bil velik. Širšim krogom se je prikupil zlasti s posebno melodično ljubkostjo, ki je značilna za večino njegovih kompozicij. Njegova velika prednost je ta, da se je uspešno šolal pri narodni pesmi. Med popolnoma udomačene njegove skladbe spadajo: „Tiha luna“, „Na grobeh“, „Lipa zelenela je“, „Naprej“. Napev k pesmi „Kje so moje rožice“ je tudi njegov.

Pokojni Jenko je ob počitnicah leto za letom obiskaval svoj rojstni kraj. Ko so ga upokojili, se je preselil v Ljubljano in pričakal v njej svojo zadnjo uro.

„Glasbena Matica“ ga je uvrstila med svoje častne člane. Šestega novembra 1910 mu je priredila v spomin petdesetletnice slovenske narodne himne „Naprej“ časten večer, kjer so se izvajale izključno njegove skladbe. Večer je bil svečan, preplavljen z duhom „Pobratimije“ in doma, ki „srce zanj'ga strastno bije“, budnice „Naprej“ in tistih davnih časov toplenga in nestranskarskega narodnega idealizma. Uspel je popolnoma.

Davorin Jenko je bil deležen mnogih odlikovanj. Umrli je 25. novembra 1914. Čast njegovemu spominu!

Literarna kronika. Vatroslav Holz bi jo moral pisati; zakaj rad je iskal in motril duševne delavce in nam hranil njih spomine. Toda letos je odšel on sam za njimi skozi temna groba vrata. Njega, slovenskega literarnega kronista naj se tu spomnimo na prvem mestu, ko pišemo literarno kroniko. Pa koga naj sprejmemo v njo? Mrtve, ki žive med nami, ali žive, ki umirajo med nami? Meje med življenjem in smrtjo ni in zato naj se nam možje vrste po redu, bodisi da jim je v potekajočem letu mejnik postavila smrt ali pa število let. — Pravkar smo prejeli vest, da je na južnem bojišču padel hrvatski pisatelj - dramatik Fran Galović, rojen 1887, profesor realne gimnazije v Zagrebu. Poleg več dram, ki so se prikazovale tudi na pozornici, se spominjamo zlasti njegove novele „Začarano ogledalo“, ki je izšla v posebni knjigi lani: fantastična slika prehoda iz življenja v smrt. — Meseca oktobra je obhajal svojo šestdesetletnico eden izmed prvih in najplodovitejših naših pisateljev, Šandor Gjalski. Gjalski — njegovo pravo ime je Ljubomir pl. Babić — je vlastelin na Gređicah blizu Krapinskih Toplic ob štajerski meji. Stara graščina to, ki je bila nekdanj ena izmed prvih v Zagorju. V njej se je naš Gjalski zamišljal v stare, predilirske in ilirske čase ter nam naslikal bujne slike dogodkov in ljudi izpod „Starih krovov“. Kot pisatelj in kot človek sega v fevdalno dobo; tudi kot človek: zakaj na svojem vlastelinstvu vlada gosposki kot vlastelin, ki ga seljaki ponižno, a z ljubeznijo ogovarjajo z „gospodin“. Njegovi „Zbrani spisi“ (kakih 27 knjig) izhajajo pri „Dionički tiskari“ v Zagrebu. Z glavnimi svojimi deli sega v romantiko, v čase literarnega sijaja Fr. Markovića, hrvatskega epika in dramatika, ki je umrl letos, 15. septembra. Visoko v kulturi je stal Tadija Smiči-

klas, predsednik Jugoslovanske Akademije v Zagrebu, (umrl začetkom junija). — Oktobra 1914 je umrl predsednik češke Akademije znanosti in umetnosti, Antonín Randa, eden izmed najodličnejših pravnikov čeških, ki je bil češki minister-krajan v ministrstvu Koerber in Gautsch 1904. Dne 8. julija letos je dopolnil osemdeseto leto. Pred dvema letoma smo ga videli pri svečani akademiji Palackega v praškem Pantheonu. Njegov naslednik v Akademiji bo baje Karel Vrba, profesor mineralogije in petrografije. — Dne 24. julija je Konstantin Jireček obhajal svojo šestdesetletnico. Sin bivšega ministra v kabinetu Hohenwartovem Josipa Jirečka, vnuk Šafaříkov, je 1877 postal docent za vzhodnoevropsko zgodovino v Pragi na temelju svoje „Zgodovine bolgarskega naroda“. L. 1881—1882 je bil bolgarski naučni minister. L. 1884. se je vrnil na univerzo v Prago, a sedaj je univerzitetni profesor na Dunaju. Z južnimi Slovani se je seznanjal že v hiši svojega očeta na Dunaju. Tu je n. pr. občeval Slovenec Čížman, profesor na Terezijanišču, pozneje na pravni fakulteti († 1894), eden izmed vzgojiteljev bivšega prestolonaslednika Rudolfa, zlasti pa še profesor Miklošič, ki nam ga Konstantinov živtopisec v „Osvěti“ 1914, str. 684, opisuje takole: „Miklošič, imovit mož, je bival v lastni hiši v Josefstadtu. Bil je obraza energičnega, z velikimi brki, brez vse romantike in sentimentalnosti, a pri tem nabiratelj karakterističnih anekdot. Delal je sam za deset ljudi, zlagal velika slovniška dela in obsežne slovarje, kakor jih dandanes običajno delajo mnogoštevilni učenjaki skupaj ali cele akademije. Seveda je vstajal na delo že rano še v temi in ni nikamor hodil, razen na univerzo in v knjižnico. Za predavanja se ni mnogo brigal in ni hotel mnogo vedeti o seminarjih vajah. Bil je bolj učenjak nego učitelj.“ Leta 1911. je izdal srednjeveško zgodovino enega dela balkanskega, ki je izšla tudi v nemškem jeziku. Znamenite so njegove študije o srednjeveških romanih v dalmatinskih mestih. — Šestdesetletnico obhaja češki pripovednik Ign. Herrmann, izvrsten humorist, petdesetletnico pa znani refleksijski lirik in publicist Adolf Černý (Rokyta). Dunajski češki literati so se s posebno publikacijo spomnili petdesetletnice znamenitega pesnika J. Svatopluka Macharja, r. 29. oktobra 1864 v Kolinu, uradnika zemeljsko-kreditnega zavoda na Dunaju. Dunajskega češkega življenja se sicer direktno Machar ne udeležuje, a njegova močna osebnost in idejna izrazitost je potegnila velik del mlajše generacije za seboj. S svojim bojevitim nastopom je pred dvajsetimi leti (1894/95) otvoril literarni boj med starejšo generacijo (Vrchlický) in med mlajšo strujo. Tipična nasprotnica mu je bila Krasnohorská, kakor je v sličnem slovenskem boju Stritarjevstvo poznorovala v sebi Pavlina Pajkova. Slovencem je Machar znan po prevodu „Rima“ in „Magdalene“. — Petdesetletnico obhaja letos češki pesnik Antonín Sova, virtuos „barvne opajanja“, morda največji današnji češki lirik. Vdajal se je izprva povsem senzitivnosti, ki občutljivo reagira, a se je pozneje razvil v pesnika volje in etike. Izdal je že kakih 16 del, pesmi in povesti; prvo je izšlo l. 1890: „Realistické sloky“ (kitice). Sova se je narodil 26. febr. 1864 v Pacovu. Njegov psevdonim: Ilja Georgov. Uslužben je kot mestni bibliotekar v Pragi. — Dne 7. aprila je umrl češki pripovednik Jakob Arbes. Rojen je bil 12. junija 1840 na Smichovu, absolvirál politehniko, izza 1868 je bil urednik „Narodnih Listov“, a politično aretiran, 1876—1879 drama-

turg češkega gledališča. Z imenom tega pisatelja se druži pojem „romanetto“; tako je Neruda nazval prvotno njegov spis „Sveti Ksaverij“ (1873), ki je zanj Neruda dolgo iskal pravega imena. Ni to povest, niti novela, je novelistični proizvod, kjer je dogodek sicer romantičen, a svetovni nazor neromantičen. Arbes je bil zelo plodovit (kakih 100 zvezkov). Bil je pesnik, politik, žurnalist, kulturni historik, nekak polihistor, ki je šel vedno — pred svojo dobo. „Zbrani spisi“ pri Ottu v Pragi. — Dne 5. junija je v Čerčanah pri Beneševu umrl Karel Pulpan, „češki Gorkij“. Rojen je bil 21. septembra 1885 na Dunaju: očeta ni poznal, a o materi ni mnogo vedel. Izprva pastir, potem vozač preмога v severoiztočni Češki, se je marljivo sam izobraževal in ko si je prihranil par krajcarjev, je vstopil za mizarskega vajenca na Dunaju; tu je prišel med socialistično češko mladino in postal sam agitator. Iz mizarske delavnice dunajske preide v redakcijo „Češkega Slova“ v Pragi, kjer je vodil tudi list socialistične mladine „Mlade Proudý“ (Struje). Poleg pesmi je napisal tudi celo vrsto povesti in romanov iz življenja, ki ga je poznal dobro kot dete iz najdenišča. Svojo lastno mladost je opisal v romanu delavskega otroka „Brez mamike“. — Umrl je tudi eden izmed najsilnejših in najizrazitejših čeških pripovednikov-realistov Jos. K. Šlejhar, r. 1864, učitelj na trgovski šoli v Kolinu; silno pozornost je zbudila svoj čas njegova „Kokoš melanholika“. —

Dne 1. dec. je umrl zaslužni zastopnik češke bibliografije in beletrist Jos. M. Hovorka. Petdesetletnico svojo obhaja letos pisateljica A. Vrbova, učiteljica v Presovi na Moravskem, ki je znana pod psevdonomom Juri Sumin, ki je začela pisateljvati 1895 in zavzema v češki moderni odlično mesto.

Pred desetimi leti so dobili ogrski Slovenci mesečnik „Nevtepeno Poprijeta Devica Marija, Zmožna Gospa Vogrska“. Desetletnico tega lista obhajajo od 8. do 15. dec. v Čerensovcih s cerkvenimi pobožnostmi: ob delavnikih bo „zorzanska sv. maša“ za letesnje naročnike, pisatelje in naročnike Marijinega lista; po maši bodo molitve za naročnike itd. Tako poroča v svojih „Novinah“ urednik Jos. Klekl, umirovljen župnik v Čerensovcih.

Naj posežem še malo v daljavo! Dne 25. marca je umrl pesnik francoske Provence, Frédéric Mistral, 84 let star. Bil je sin seljaka v Maillanu, kot pesnik „felibríst“, to je pristaš nekega avtonomnega gibanja provencalskega. Mistral je besedo Félibre slišal nekoč iz ust stare seljakinje, ki je pela srednjeveško pesem o sv. Anzelmu: dvanaestletni Jezus se v templju prepira s pismouki s „felibre“, pravi pesem. L. 1852 se je vršil prvi shod provencalskih literatov v Arles, 1854 drugi, a l. 1859 izide Mistralova pesnitev „Mirèis“, epopeja ljubavi bogate selske deklice do siromaškega Vincenta. Ta pesnitev je felibrizem močno podprla, sam Pariz se je klanjal nje avtorju. Zgled felibrizmov je deloval na Katalonce v Španiji, da so začeli iskati svoj regionalizem, istotako na razne druge pokrajine francoske. Kakor „Mirèis“ je pariška akademija častno nagradila tudi pesniško povest iz papeškega Avignona, „Norto“. V kulturno in politično centraliziranem narodu, kakor je francoski, so taki regionalni pojavi le krepitev sil in osveževanje življenja. Mistral sam je vedno odločno naglašal solidarnost Provence s Francijo in želel, da bi pomladitev njegove ožje domovine služila slavi celote. Ivan Vezenj.

Ivan Jax in sin

Ljubljana, Dunajska c. 17

Koleša

iz prvih tovarn
Avstrije:

Dürkopp, Styria, Waffenrad

Sivalni stroji !!!!

- in stroji -
za
pletenje

(Strickmaschine)

izborna konstrukcija in elegantna izvršitev iz tovarne v Lincu. Ustanovljena leta 1867.

Vezenje poučujemo brezplač.

! Adlerjevi pisalni stroji. !

Čeniki zastoj in franko.

Gričar & Mejač

Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

izgotovljenimi oblekami

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v zalogi,
se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Jernej Bahovčev naslednik

IVAN GAJŠEK
LJUBLJANA

SV. PETRA CESTA ŠTEV. 2

Založna trgovina papirja, zvezkov, vseh šolskih in pisarniških potrebščin, zaloga šolskih knjig in molitvenikov, slike in slikarske potrebščine.

Najnovejše razglednice v veliki izbiri.

Ljubljanska kreditna banka

Ljubljana, Stritarjeva ulica šte. 2 (Lastna hiša).

Promet v letu 1912 okroglo
tisočdvesto milijonov kron.

Podružnice: Trst, Celovec, Split, Sarajevo,
Gorica, Celje.

Rezervni zakladi K 1,000.000.
Delniški kapital K 8,000.000

Posreduje najkulantneje nakup in prodajo vseh vrst rent, državnih papirjev, zastavnih pisem, prioritet, srečk in novcev. Prevzema zavarovanja proti kurzni izgubi pri izžrebanju; denarne in hranilne vloge na tek. račun ali na vložno knjižico.

Opravilišče c. kr. razredne loterije.

Vloženi denar se obrestuje od dne vloge do dne dviga s

4¹/₂% čistih

Do K 10,000— brez odpovedi. Za vse vloge jamči vse lastno premoženje t. j. sedaj okroglo devet milijonov kron. Zamenjava in eskomptuje izžrebane obligacije, srečke in kupone. Prodaja in kupuje devize in valute. Daje predujme na vrednostne listine pod kulantnimi pogoji. Eskomptuje in vnovčuje menice. Borzna naročila za dunajsko in inozemske borze izvede točno in ceno. Nakarnice in čeki na inozemska mesta. Promese k vsem žrebanjem. Kupuje in prodaja ameriške dolarje.

Naslov za brzojavke: Kmeška posojilnica Ljubljana. :: Telefon št. 185. :: Ziro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
milijonov

Ljubljanske okolice

n. z. z n. z. v Ljubljani — obrestuje hranilne vloge po

4³/₄ %

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Mestna hranilnica ljubljanska

je imela koncem leta 1912 660 milijonov kron denarnega prometa, 42 milijonov kron vlog in 1 milijon 330 tisoč kron rezervnega zaklada. Sprejema vloge vsak delavnik in jih obrestuje po

4¹/₂ %

brez odbitka. Hranilnica je pupilarno varna in stoji pod kontrolo o. kr. deželne vlade. - Hranilnica posoja na zemljišča in poslopa proti 5¹/₄% obrestim in najmanj 3/4% amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane lične domače hranilnike. - Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.

Ljubljana, Prešernova ulica števil. 3.

Največja slovenska hranilnica!